

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ
ΕΓΚΡΙΣΕΙ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΝΝΑΤΗ

Ἄριθ. Πράξ. Ἐκπ. Συμβ. $\frac{48379}{6-11-28}$

Τιμᾶται μετὰ τοῦ βιβλιοσήμου	Δραχ.	5.40
Βιβλιοσημον	»	1.90
Πρόσθετον τέλος	»	0.60

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

52 Ὀδὸς Σταδίου — Μέγαρον Ἀρσακείου.

1928

Σελίδα 21

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ
ΕΓΚΡΙΣΕΙ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΝΝΑΤΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

52 Ὀδὸς Σταδίου — Μέγαρον Ἀρσακείου.

1928

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 7 Ἰουλίου 1928

Ἀριθ. Πρωτ. 20987

Πρὸς

τὸν κ. Ἰωάννην Ν. Σιδέρην, βιβλιεκδότην

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 8 τοῦ Νόμου 3438 «περὶ διδακτικῶν βιβλίων» καὶ τὴν ἀπὸ 25 Μαΐου 1928 πράξιν τῆς οἰκείας ἐπὶ τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν ἐγκριμένων διδακτικῶν βιβλίων ἐπιτροπῆς, ἐγκρίνομεν διὰ τὸ ἀπὸ σήμερον μέχρι τέλους τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1930—1931 χρονικὸν διάστημα, τὸ ὑφ' ἡμῶν ἐκδοθὲν καὶ ὑπὸ Δημητρίου Σίμου Μπαλάνου συγγραφὲν διδακτικὸν βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Κατήχησις» πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων καὶ Παρθεναγωγείων (Γ' τάξεως) ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ἐν μελλούσῃ ἐκδόσει τοῦ βιβλίου ἐπιφέρητε τὰς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὑποδεικνυόμενας τροποποιήσεις.

Ὁ Ὑπουργὸς

Κ. ΓΟΝΤΙΚΑΣ

Ὁ Τμηματάρχης

Κ. Καμπέρης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

§. 1. Ὅρισμός και διαίρεσις τῆς Ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς Κατήχησεως.

Ὅπως ἕκαστος μαθητὴς πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὰ καθήκοντά του εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ὅπως ἕκαστος πολίτης ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ τὰ καθήκοντά του πρὸς τὴν Πολιτείαν, τοιουτοτρόπως ἕκαστος Χριστιανὸς πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὰς θεμελιώδεις διδασκαλίας τῆς Θρησκείας του. Τὸ μάθημα, εἰς τὸ ὁποῖον διδασκώμεθα τὰς θεμελιώδεις διδασκαλίας τῆς Θρησκείας μας, λέγεται ὀρθόδοξος Χριστιανικὴ Κατήχησις.

Αἱ διδασκαλίαι τῆς Θρησκείας εἶνε δύο εἰδῶν : α') δογματικαί, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ πιστεύωμεν (π. χ. πιστεύω ὅτι ὁ Σωτὴρ εἶνε Θεάνθρωπος) καὶ β') ἠθικαί, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἐκτελῶμεν (π. χ. πρέπει νὰ τιμῶ τοὺς γονεῖς μου). δι' αὐτὸ καὶ ἡ κατήχησις διαιρεῖται εἰς δύο μέρη : α') τὸ δογματικόν, ὅπου διδασκώμεθα τί πρέπει νὰ πιστεύωμεν καὶ β') τὸ ἠθικόν ὅπου διδασκώμεθα τί πρέπει νὰ πράττωμεν.

§. 2. Περί Θρησκείας.

Μετὰ τὴν ἁμαρτίαν τῶν πρωτοπλάστων, ἀφοῦ οἱ ἄνθρωποι ἐπληθύνθησαν καὶ διεσπάρησαν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐλησμονήθη ὁ ἀληθινὸς Θεός, ἡ δὲ Θρησκεία διεμορφώθη κατὰ διάφορον τρόπον εἰς τοὺς διαφόρους λαοὺς τῆς γῆς. Ἄλλοι ἐπίστευαν ὡς Θεὸν τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τοὺς ἀστέρας, ἄλλοι τὸ πῦρ ἢ τὰ ζῶα ἢ τὰ δένδρα ἢ ἄλλα ὄντα τῆς φύσεως. Ὅλοι ὅσοι ἐλάτρευσαν ὡς Θεὸν τὰ διάφορα ὄντα τῆς φύσεως ἐπλανήθησαν, διότι ἐλάτρευσαν τὰ κίσματα ἀντὶ νὰ λατρεύσουν τὸν Δημιουργόν των.

Οἱ ἄνθρωποι, ἀφοῦ κατήντησαν εἰς τοιαύτην κατάστασιν, δὲν ἠδύνατο μὲ τὸν νοῦν των νὰ εὑρουν τὴν ἀληθῆ Θρησκείαν καὶ νὰ ἐννοήσουν τὴν ἀληθῆ περὶ Θεοῦ ἔννοιαν· διὰ τοῦτο αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε, δηλ. ἐφάνερωσε, τὸ θέλημά του εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ πρῶτον μὲν ἐφάνερωσε τὰς βάσεις τῆς ἀληθοῦς θρησκείας εἰς τοὺς Ἑβραίους, διὰ τῶν πατριαρχῶν, τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν, τοὺς ὁποίους ἔστειλεν εἰς αὐτούς· βραδύτερον δὲ ἀπεκάλυψε τὴν ἀληθῆ καὶ τελείαν Θρησκείαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, διὰ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Αἱ θρησκεῖαι ἐκεῖναι, τῶν ὁποίων οἱ ὅπαδοι λατρεύουν ἀντικείμενα τῆς φύσεως, λέγονται φυσικαί· ἐκεῖναι δέ, τὰς ὁποίας ἀπεκάλυψεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς (ἡ ἰουδαϊκὴ καὶ ἡ χριστιανικὴ), λέγονται ἀποκεκαλυμμένα.

Αἱ θρησκεῖαι αἱ ὁποῖαι, κηρύττουν τὸν ἕνα μόνον ἀληθινὸν Θεόν, λέγονται μονοθεϊστικαί, ὅσαι δὲ διδάσκουν πολλοὺς θεοὺς λέγονται πολυθεϊστικαί. Μονοθεϊστικαὶ Θρησκεῖαι εἶνε τρεῖς, ἡ ἰουδαϊκὴ, ἡ χριστιανικὴ, καὶ ἡ μωαμεθανικὴ· πᾶσαι δὲ αἱ λοιπαὶ πολυθεϊστικαί.

§. 3. Περὶ τῶν πηγῶν τῆς χριστιανικῆς Θρησκείας.

Τὰς γνώσεις μας διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς χριστιανικῆς Θρησκείας ἀντιλοῦμεν ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν ἱερὰν παράδοσιν, τὰς ὁποίας διὰ τοῦτο καλοῦμεν πηγὰς τῆς Θρησκείας μας.

α') Περὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς.

Ὁ Θεός, ὅπως ἐμάθαμεν, διὰ νὰ φανερώσῃ τὸ θέλημά του εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἔστειλε εἰς τὸν κόσμον ἄνδρας φωτισμένους μὲ τὸ Πνεῦμά του, τοὺς Πατριάρχας, τὸν Μωϋσῆν, τοὺς προφήτας καὶ τέλος αὐτὸν τὸν υἱόν του, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοὺς ἁγίους του μαθητάς, τοὺς ἀποστόλους.

Ὁ βίος καὶ ἡ διδασκαλία ὄλων αὐτῶν τῶν ἀνδρῶν καὶ τοῦ Σωτῆρος, οἱ ὁποῖοι μετέδιδαν εἰς τὸν κόσμον τὸν λόγον τοῦ

Θεοῦ, περιέχεται εἰς τὸ ἱερὸν βιβλίον τῆς Θρησκείας τὴν ἁγίαν Γραφήν.

Ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐφώτιζε τοὺς συγγραφεῖς τῆς ἁγίας γραφῆς, λέγομεν ὅτι αὕτη εἶναι βιβλίον θεόπνευστον.

Ἡ ἁγία γραφή (ἢ ἅγιοι Γραφαὶ ἢ Βίβλος) διαιρεῖται εἰς δύο μέρη: α') τὴν παλαιὰν Διαθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν περιέχεται ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς Ἑβραίους, διὰ τῶν πατριαρχῶν, τοῦ Μωϋσέως, τῶν προφητῶν καὶ τῶν λοιπῶν θεοπνευστῶν ἀνδρῶν καὶ β') τὴν καινὴν Διαθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν περιέχεται ἡ ἀπακάλυψις τοῦ Θεοῦ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων.

Τὰ βιβλία τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, 49 τὸν ἀριθμὸν, ἐγράφησαν εἰς διαφόρους ἐποχὰς πρὸ Χριστοῦ, ἀπὸ διαφόρους συγγραφεῖς καὶ ἔχουν ποικίλον περιεχόμενον· δύνανται ὅμως κατὰ τὴν ὕλην, τὴν ὁποίαν περιέχουν, νὰ διαιρεθοῦν εἰς τρεῖς τάξεις, ἦτοι: α') ἱστορικά, τὰ ὁποῖα περιέχουν τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν (ὅπως λ. χ. τὸ βιβλίον τῆς Ἐξόδου ἱστορεῖ πῶς ἐξῆλθαν οἱ Ἑβραῖοι ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ πῶς ἐδόθη εἰς αὐτοὺς ὁ δεκάλογος· τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν, τὴν ἱστορίαν τῶν Κριτῶν κτλ.), β') διδακτικὰ ἢ ἠθικά, ταῦτα εἰς γλῶσσαν ποιητικὴν, περιέχουν ἠθικὰ διηγήματα ἢ ρητὰ ἢ προσευχὰς (ὅπως λ. χ. τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ, οἱ ψαλμοὶ κτλ.), γ') προφητικά, τὰ ὁποῖα περιέχουν τὰς διδασκαλίας καὶ τὰς προφητείας τῶν προφητῶν (ὅπως λ. χ. ἡ προφητεία τοῦ Ἡσαίου, τοῦ Ἰερεμίου κτλ.).

Ἐπειδὴ ἡ παλαιὰ Διαθήκη ἀπηνθύνετο πρὸς τοὺς Ἑβραίους, τὰ βιβλία αὐτῆς ἐγράφησαν εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν βιβλίων καὶ ἀποσπασμάτων, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἢ εἰς τὴν ἀραμαϊκὴν, ὅπως ἐλέγετο ἡ ὀμιλουμένη τότε ὑπὸ τῶν Ἑβραίων γλῶσσα.

Κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ τὰ βιβλία τῆς παλαιᾶς Διαθήκης μετεφράσθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, κυρίως χάριν τῶν Ἑβραίων τῆς Αἰγύπτου, οἱ ὅποιοι δὲν ἐνόουν τὴν ἑβραϊκὴν, ἀλλ' ὀμίλουν τὴν ἑλληνικὴν.

Τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶνε 27, τὰ ἑξῆς: 1) Τὰ τέσ-

σαρα εὐαγγέλια· τὸ κατὰ Ματθαῖον, Μάρκον, Λουκᾶν καὶ Ἰωάννην, ὅπου ἐξιστορεῖται ὁ βίος καὶ περιέχεται ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. 2) Αἱ πράξεις τῶν ἀποστόλων, σύγγραμμα τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, ὅπου ἐξιστορεῖται ὁ βίος καὶ ἡ δρασις τῶν ἀποστόλων καὶ μάλιστα τῶν κορυφαίων Πέτρον καὶ Παύλου. 3) Αἱ ἐπιστολαὶ τῶν Ἀποστόλων: α') Αἱ 14 ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου αἱ ὁποῖαι ἀπευθύνονται ἢ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς μιᾶς πόλεως ἢ πρὸς ὠρισμένον ἄθμον, ἦτοι ἀνὰ δύο πρὸς Κορινθίους πρὸς Θεσσαλονικεῖς καὶ πρὸς Τιμόθεον, καὶ ἀνὰ μία πρὸς Ρωμαίους, Γαλάτας, Ἐφεσίους Κολοσσαεῖς, Φιλιπησίους, Τίτον, Φιλήμονα καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους β') αἱ 7 καθολικαὶ ἐπιστολαί, αἱ ὁποῖαι ἀπευθύνονται πρὸς ὅλους τοὺς Χριστιανούς, ἐγράφησαν δὲ τρεῖς ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, δύο ἀπὸ τὸν ἀπόστολον Πέτρον, καὶ ἀνὰ μία ἀπὸ τοὺς ἀδελφοθέους (1) Ἰάκωβον καὶ Ἰούδαν.

4) Ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου, ὅπου ἀποκαλύπτεται, δηλ. φανερῶνεται, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς θὰ νικήσῃ ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ θὰ θριαμβεύσῃ.

Τὰ βιβλία τῆς καινῆς Διαθήκης ἐγράφησαν ὅλα τὸ δεύτερον ἡμῖς τοῦ πρώτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (τὸν 4ον αἰῶνα π. Χ.) ἤρχισε νὰ διαδίδεται εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Μόνον τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον ἐγράφη εἰς τὴν ἀραμαϊκὴν, ἀλλὰ ταχέως μετεφράσθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

β') Περὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως.

Οἱ εὐαγγελισταὶ καὶ οἱ ἀπόστολοι δὲν κατέγραψαν ὅλας τὰς χριστιανικὰς διδασκαλίας, οὔτε ὅλα τὰ χριστιανικὰ ἔθιμα· πολλὰ ἐδίδαξαν μόνον προφορικῶς· τὸ σύνολον τῶν θεησκευτικῶν τούτων ἀληθειῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν περιέχονται εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἀλλὰ εἶνε σύμφωνοι πρὸς τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς μετεδό-

1) Ἀδελφοθέοι λέγονται τὰ τέκνα τοῦ μνηστήρος Ἰωσήφ ἐκ γάμου πρὸ τῆς μνηστείας του μετὰ τὴν Παρθένον.

θησαν δὲ ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων μέχρις ἡμῶν, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, καλοῦμεν ἱερὰν Παράδοσιν.

Τὰς διαφόρους λειτουργίας καὶ ἀκολουθίας, τὰς διαφόρους ἑορτὰς τῆς Ἐκκλησίας μας, τὰς εἰκόνας, τὰς νηστείας, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, τὸ θυμίαμα, τὸ νὰ προσευχώμεθα πρὸς ἀνατολὰς κ.τ.λ. δὲν γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἡ ὁποία οὐδὲν διδάσκει περὶ ὄλων τούτων. Ὅλα αὐτά, τὰ ὁποῖα καθωρίσθησαν κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας καὶ μετεδόθησαν εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τῆς μιᾶς χριστιανικῆς γενεᾶς εἰς τὴν ἄλλην, ἀποτελοῦν τὴν ἱερὰν Παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας μας.

Αὕτῃ ἡ ἁγία Γραφή μᾶς διδάσκει ρητῶς νὰ τηρῶμεν τὴν ἱερὰν Παράδοσιν («τὰς παραδόσεις κατέχεται») (1).

§ 4. Ἐκκλησίαι, αἵρέσεις, σχίσματα.

Τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, ἡ ὁποία περιέχεται εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν ἱερὰν Παράδοσιν, διετήρησε σώαν καὶ ἀνόθευτον μόνῃ ἡ ὀρθόδοξος ἀνατολικὴ Ἐκκλησία· τοῦναντίον δὲ ἐνόθευσε αὐτὴν μὲ πολλὰς προσθήκας καὶ ἀνθρωπίνας μεταγενεστέρως παραδόσεις καὶ πλάνας ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἐχωρίσθη ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν τὸ ἔτος 867 μ. Χ. καὶ αὐτοκαλεῖται καθολικὴ Ἐκκλησία. Ἀπὸ δὲ τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν ἀπεσπάσθησαν, κατὰ τὸν δέκατον ἔκτον αἰῶνα, αἱ Ἐκκλησίαι τῶν διαμαρτυρομένων. Αὗται ὡς μόνῃ πηγὴν τῆς Θρησκείας ἀναγνωρίζουν τὴν Ἁγίαν γραφὴν καὶ ἀπορρίπτουν ὅ,τι δὲν διδάσκεται ἀπὸ αὐτῆν· διὰ τοῦτο οἱ Διαμαρτυρούμενοι δὲν ἔχουν εἰκόνας, νηστείας, θυμίαμα, σημεῖον σταυροῦ κ.τ.λ., διότι ταῦτα δὲν διδάσκει ρητῶς ἡ ἁγία Γραφή, ἀλλ' ἡ ἱερὰ παράδοσις, τὴν ὁποίαν δὲν ἀποδέχονται.

Εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἀνήκουν, ἐκτὸς ὀλίγων ἑξαιρέσεων, οἱ Ἕλληνες, οἱ Ρῶσοι, οἱ Ρωμοῦνοι, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Μαυροβούνιοι. Ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι πιστεύουν

(1) Α'. Κορινθ. ΙΑ. 2.

ἀκριβῶς τὰς αὐτὰς δογματικὰς ἀληθείας καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν ὅτι ἀποτελοῦν δογματικῶς τὴν μίαν ὀρθόδοξον ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν.

Ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν ὅμως ἡ μία ὀρθόδοξος ἀνατολικὴ Ἐκκλησία διακρίνεται εἰς αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι διοικοῦνται ἀνεξαρτήτως ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην. Εἶνε δὲ αἱ αὐτοκέφαλοι αὗται Ἐκκλησίαι αἱ ἑξῆς: Αἱ Ἐκκλησίαι Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Κύπρου, Ἑλλάδος, Ρωσίας, Ρουμανίας, Σερβίας, Μαυροβουνίου καὶ τῶν ὀρθοδόξων τῆς Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας.

Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν παραδέχονται δόγμα τι ἢ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας ἢ ἔχουν διάφορον ἀντίληψιν περὶ αὐτῶν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, λέγονται αἵρετικοί. Τοιοῦτοι ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, ἀπὸ τὸν πέμπτον αἰῶνα, οἱ Νεστοριανοὶ (εἰς Περσίαν καὶ Κουρδιστὰν) καὶ οἱ Μονοφυσῖται (οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Ἀβησσυνοὶ καὶ οἱ Κόπται τῆς Αἰγύπτου): ὅλοι αὐτοὶ διαφωνοῦν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Σωτῆρος.

Ὅσοι δὲ διαφέρουν εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν καὶ τάξιν ἢ τὴν λατρείαν, λέγονται σχισματικοί. Σχισματικοὶ εἶνε ἀπὸ τοῦ 1872 οἱ Βούλγαροι, διότι εἰς τὰς πόλεις τῆς τότε εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ὅπου κατῴκει ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ ὠρισμένου ἀριθμοῦ Βουλγάρων, ἤθελον νὰ ἐγκαταστήσουν καὶ βούλγαρον ἐπίσκοπον δι' αὐτούς, ἐνῶ εἰς μίαν πόλιν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐπισκοποῦν συγχρόνως δύο ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι, ἀφοῦ ὁ ἐπίσκοπος εἶνε δι' ὅλους τοὺς ὀρθοδόξους, ἀνεξαρτήτως φυλῆς.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ

---

§ 5. Περὶ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως.

Τὰ δόγματα τῆς Θρησκείας εὐρίσκονται, ὅπως εἶδαμεν, εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν ἱερὰν Παράδοσιν. Ὅλοι ὅμως οἱ Χριστιανοὶ δὲν δύνανται νὰ ἀναγνώσουν καὶ νὰ ἐννοήσουν τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν ἱερὰν παράδοσιν, ὥστε ἀπὸ αὐτὰς τὰς πηγὰς νὰ γνωρίζουν τί πρέπει νὰ πιστεύουν. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶνε ἀνάγκη ἕκαστος Χριστιανὸς νὰ γνωρίσῃ τὰς κυριωτέρας διδασκαλίας τῆς Θρησκείας του, ὥστε νὰ μὴ παραπλανᾶται ἀπὸ τὰς αἰρέσεις, ἢ Ἐκκλησία, ἀπὸ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας, συνέτασσε συντόμους ἐκθέσεις πίστεως, εἰς τὰς ὁποίας περιείχοντο αἱ θεμελιώδεις δογματικαὶ ἀλήθειαι τῆς θρησκείας.

Ἀπὸ τὰς διαφόρους ἐκθέσεις τῆς πίστεως τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας γενικὴν διάδοσιν καὶ αὐθεντικὸν κῦρος ἔλαβεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς δευτέρας οἰκουμένης συνόδου (τὸ 381 εἰς Κωνσταντινούπολιν), ἡ ἐκθεσις τῆς πίστεως, ἢ μέχρι σήμερον εἰς κοινὴν χρῆσιν, ἢ ὁποία ἀπὸ τὴν πρώτην λέξιν αὐτῆς λέγεται «Πιστεύω»· ἐπειδὴ δὲ αὕτη εἶνε τὸ σύμβολον, δηλαδὴ τὸ σημεῖον, διὰ τοῦ ὁποίου διακρίνονται οἱ πιστοὶ ἀπὸ τοὺς ἀπίστους, λέγεται καὶ σύμβολον τῆς πίστεως· λέγεται δὲ καὶ ὁμολογία τῆς πίστεως, διότι ὅταν λέγωμεν τὸ «πιστεύω» ὁμολογοῦ-

μεν τὴν πίστιν μας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σύμβολον τοῦτο περιέχει τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν τῆς πρώτης οἰκουμενικῆς συνόδου τῆς Νικαίας (325 μ. Χ.), λέγεται καὶ «σύμβολον τῆς Νικαίας».

Τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 ἄρθρα, δηλαδὴ μέρη, τὰ ὁποῖα διδάσκουν κατὰ σειρὰν περὶ τῶν θεμελιωδῶν δογμάτων τῆς Θεοκειρίας μας· ἦτοι περὶ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ βαπτίσματος, τῆς ἀναστάσεως νεκρῶν καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς.

§ 6. Κείμενον καὶ ἔρμηνεία τοῦ πρώτου ἄρθρου τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως.

Τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως εἶνε τὸ ἐξῆς : «Πιστεύω, εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν».

Εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο ὁμολογοῦμεν τὴν πίστιν μας εἰς τὸν ἓνα καὶ μόνον ἀληθινὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶνε πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, δηλ. τὸ σύμπαν, αὐτὸς ἐδημιούργησεν ὅλα τὰ ὄντα τοῦ κόσμου καὶ ὅσα βλέπομεν (τὰ δένδρα, τὰ ζῶα κ.τ.λ.) καὶ ὅσα δὲν βλέπομεν (τὰς ψυχάς, τοὺς ἀγγέλους κ.τ.λ.). Αὐτὸς δὲ κρατεῖ τοῦ παντός, δηλ. ἐξουσιάζει, κυβερνᾷ τὸ σύμπαν, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε καὶ δι' αὐτὸ λέγεται παντοκράτωρ.

§ 7. Οὐσία καὶ ιδιότητες τοῦ Θεοῦ.

Τὸν Θεὸν «εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὐδὲ ἰδεῖν δύναται» (1) καὶ δι' αὐτὸ δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς ὁποῖος εἶναι ὁ Θεὸς κατὰ τὴν οὐσίαν, διότι τοῦτο ὑπερβαίνει τὴν ἀντίληψίν μας. Ὅπως ὅμως δι' ἓνα ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον δὲν γνωρίζομεν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἔννοιάν τινα ἀπὸ τὰς ιδιότητάς του (ἐὰν εἶνε ἀγαθός, δίκαιος, σοφός κ.τ.λ.) τοιοῦτοτρόπως καὶ ἔννοιάν τινα περὶ Θεοῦ δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἀπὸ τὰς ιδιότητάς του. Ὅπως δὲ

(1) Τιμοθέου 5'. 16.

τάς ιδιότητας τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὅποιον δὲν εἶδαμεν ποτέ, μανθάνομεν ἀπὸ πρόσωπα ἀξιόπισσα ἢ ἀπὸ τὰς πράξεις αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, τοιουτοτρόπως καὶ τὰς ιδιότητας τοῦ Θεοῦ, ἂν καὶ δὲν τὸν εἶδαμεν, γνωρίζομεν ἢ ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν ἢ ἀπὸ τὰ ἔργα του (λ. χ. ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον συμπεραίνομεν ὅτι εἶνε παντοδύναμος).

Ὁ Θεὸς εἶνε τὸ παντέλειον πνεῦμα, ἐπομένως δὲν ἔχει σῶμα, ἀφοῦ δὲ δὲν ἔχει σῶμα, εἶναι ἀόρατος. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ἁγία Γραφή ἀναφέρει περὶ χειρῶν, ὠτων, ὀφθαλμῶν κ.τ.λ. τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πρόκειται ἀπλῶς περὶ ἀνθρωπομορφικῶν ἐκφράσεων· ἐπειδὴ δηλ. ὁ ἀνθρώπος βοηθεῖ μὲ τὴν χεῖρα, κατ' ἀναλογίαν, ἀντὶ νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Θεὸς προστατεύει τινά, λέγομεν: ἡ χεῖρ τοῦ Κυρίου εἶνε μετὰ τινος, ἂν καὶ ὁ Θεὸς δὲν ἔχη χεῖρας. Ἐπειδὴ ὁ ἀνθρώπος τὰς γνώσεις του ἀποκτᾷ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἢ τῶν ὠτων, κατ' ἀναλογίαν, ἀντὶ νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Θεὸς γνωρίζει τι, λέγομεν ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς του βλέπει ἢ τὸ οὐς του ἀκούει, ἐνῶ δὲν ἔχει οὔτε ὀφθαλμοὺς οὔτε ὠτα.

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶνε τέλειον πνεῦμα, δι' αὐτὸ ὁ Σωτὴρ, ὅταν ὠμίλει μὲ τὴν Σαμαρεῖτιδα, εἶπεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ τὸν λατρεύομεν ὡς ἐὰν ἦτο ὑλικὸν ὄν, μὲ ὑλικὸν τρόπον, μὲ θυσίας καρπῶν καὶ ζῶων, ἀλλὰ μὲ πνευματικὸν τρόπον, μὲ καλὰς πράξεις: «Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν⁽¹⁾».

Ἐφοῦ ὁ Θεὸς εἶνε τέλειον πνεῦμα, ἀποκλείεται ἀπὸ αὐτὸν πᾶσα ἀνθρωπίνη ἀτέλεια καὶ εἶναι: 1) ἀναρχος, δηλ. χωρὶς ἀρχήν, διότι δὲν ὑπῆρχε χρόνος ἄνευ Θεοῦ· 2) ἀθάνατος, διότι ἡ ὕλη ἀποθνήσκει, καὶ Αὐτός, ὡς τέλειον πνεῦμα, δὲν ἔχει ὕλην· 3) ἀχώρητος· δὲν περιορίζεται εἰς ὀρισμένον χῶρον, ἀλλ' εἶνε τοῦναντίον πανταχοῦ παρῶν· 4) ἀνευδής· δὲν ἔχει οὐδενὸς ἀνάγκην· 5) ἀμετάβλητος, διότι ἀφοῦ εἶνε τέλειος, δὲν δύναται νὰ γίνῃ τελειότερος· 6) ἅγιος, δηλ. δὲν ἔχει ἁμαρτίαν.

Δὲν ἀποκλείεται ὅμως μόνον ἀπὸ τὸν Θεὸν πᾶσα ἀνθρωπίνη ἀτέλεια, ἀλλ' εἰς αὐτόν, ὡς τέλειον πνεῦμα, ἀποδίδεται καὶ πᾶσα τελειότης, καὶ εἶνε: 1) παντογνώστης, διότι γνωρίζει τὰ πάντα

(1) Ἰωάν. Δ'. 24.

καὶ αὐτὰ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν καὶ αὐτὰς τὰς σκέψεις τῶν ἀνθρώπων (π.χ. ἐγνώριζε τὴν πονηρὰν σκέψιν τοῦ Ἡρώδου διὰ τὸν Σωτῆρα)· 2) παντοδύναμος, δύναται νὰ πράξῃ πᾶν ἀγαθὸν (ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἐκ τοῦ μηδενός)· 3) πάνσοφος, πράττει ὅλα μὲ σοφίαν· 4) δίκαιος, ἀμοίβει τὸ ἀγαθὸν καὶ τιμωρεῖ τὸ κακόν, ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἱστορίαν καὶ 5) πανάγαθος· στέλλει τὰ ἀγαθὰ του καὶ φροντίζει δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους: «τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους»⁽¹⁾ καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ μετανοήσουν καὶ νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι.

§ 8. Ἡ Ἁγία Τριάς.

Ὅταν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἔστειλε τοὺς μαθητάς του νὰ κηρύττουν τὸ Εὐαγγέλιον, παρήγγειλεν εἰς αὐτοὺς νὰ βαπτίζουσιν ὅσους γίνονται Χριστιανοὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἱστορίαν ἐπίσης γνωρίζομεν ὅτι, κατὰ τὸ βάπτισμα τοῦ Σωτῆρος ὑπὸ τοῦ Προδρομοῦ, ὅταν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐξήρχετο ἀπὸ τὰ ὕδατα, ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ Πατρὸς νὰ λέγῃ: «οὗτος ἐστὶν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητὸς ἐν ᾧ ἠεδόκησα»· τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα κατήλθεν ἐπ' αὐτὸν ὡσὰν περιστερά.

Κατὰ τὸ σύμβολον δὲ τῆς πίστεως, ἐνῶ διδάσκει περὶ ἐνὸς Θεοῦ, διακρίνει Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἁγιον Πνεῦμα.

Ἐκ τούτων ὅλων διδασκόμεθα ὅτι ὁ εἷς κατ' οὐσίαν Θεὸς διακρίνεται εἰς τρεῖς ὑποστάσεις ἢ τρία πρόσωπα, τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἁγιον Πνεῦμα.

Ἀποτελοῦν δὲ καὶ αἱ τρεῖς αὐταὶ ὑποστάσεις ἓνα μόνον τρισυπόστατον Θεόν, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀδιάρητον, οὐχὶ δὲ τρεῖς θεοὺς, διότι καὶ ἐντελῶς αὐτὴ εἶνε ἡ οὐσία τῶν τριῶν ὑποστάσεων, αἱ ὁποῖαι διὰ τοῦτο λέγονται ὁμοούσιοι.

Διακρίνονται δὲ αἱ τρεῖς ὑποστάσεις μεταξύ των μόνον κατὰ

(1) Ματθ. Ε' 45.

τὸ ὅτι ὁ Πατὴρ εἶνε ἀγέννητος, ὁ Υἱὸς γεννᾶται ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς.

Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ πῶς ὁ εἷς Θεὸς διακρίνεται εἰς τρεῖς ὑποστάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν ἓνα μόνον Θεόν, οὔτε τί σημαίνει ὅτι ὁ Υἱὸς γεννᾶται καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς· διὰ τοῦτο λέγομέν ὅτι ἡ διδασκαλία περὶ ἁγίας Τριάδος εἶνε μυστήριον.

§. 9. Ὁ Θεὸς εἶναι δημιουργὸς τοῦ κόσμου.

Ἐπῆρχε ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπῆρχε κόσμος. Ὁ Θεὸς ὅμως ὁ ὁποῖος ὑπῆρχε πάντοτε, ἀπεφάσισε νὰ δημιουργήσῃ τὸν κόσμον, διὰ νὰ δύναται νὰ ζήσουν εἰς αὐτὸν ὄντα εὐτυχῆ.

Ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ δημιουργήσῃ τι ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ὕλην τινά· ὁ Θεὸς ὅμως ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἐκ τοῦ μηδενός. Ἐνῶ δὲ ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ δημιουργήσῃ τι μεταχειρίζεται τὰς χεῖράς του ἢ μηχανήματι, ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον μὲ μόνον τὸν λόγον του, μὲ μόνην τὴν θέλησίν του. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιούργησε τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τοὺς ἀστέρας, τὰ διάφορα εἶδη τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων.

Τελευταῖον δὲ ἐδημιούργησε τὸ τελειότερον ὄν τοῦ κόσμου, τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἀπὸ σῶμα καὶ ψυχὴν ἢ πνεῦμα, μὲ τὸ ὁποῖον ἐννοεῖ, σκέπτεται καὶ προοδεύει.

Ἡ ἁγία Γραφὴ παριστάνει ὅτι τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἐγίνε ἀπὸ πηλόν, διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι εἶνε ὑλικόν καὶ φθαρτόν, ὅπως τὰ δημιουργήματα τὰ ἐκ πηλοῦ· τὴν δὲ ψυχὴν παριστάνει ὡς πνοὴν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι εἶνε ἀόρατος ὡς πνοή.

Ἐδημιουργήθη δὲ ὁ ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν. Τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει, ὅπως ὁ Θεός, νοῦν, μὲ τὸν ὁποῖον δύναται νὰ ἐκλέγῃ τὸ ἀγαθόν, τὸ δὲ κατ' ὁμοίωσιν σημαίνει ὅτι, ἐὰν κάμῃ καλὴν χρῆσιν τοῦ νοῦ

του δύναται νὰ γίνῃ ἀγαθὸς καὶ νὰ ὁμοιάσῃ τοιουτοτρόπως ὀπωσ-
δήποτε πρὸς τὸν Θεόν.

Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐπλάσθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν,
ἦσαν ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐὰ· ἀπὸ τὸ ζεῦγος δὲ αὐτὸ τῶν πρωτοπλά-
στων κατάγονται πάντες οἱ ἄνθρωποι.

Ὁ Θεός, πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ ὑλικοῦ κόσμου, ἐδημιούρ-
γησεν ὄντα ἀνώτερα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἀγγέλους, οἱ
ὁποῖοι εἶνε χωρὶς σῶμα, πνεύματα καθαρὰ, καὶ διὰ τοῦτο εἶνε
ἀόρατοι καὶ ἀθάνατοι, ἔχουν δὲ ὡς ἔργον νὰ ἀγγέλλουν καὶ νὰ
ἐκτελοῦν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ προστατεύουν τοὺς ἀγαθοὺς
ἀνθρώπους, ὡς γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἱστορίαν. Τινὲς ὅμως
ἐκ τῶν ἀγγέλων παρήκουσαν ἀπὸ ὑπερηφάνειαν εἰς τὸ θέλημα τοῦ
Θεοῦ, ἔγιναν πονηροί, καὶ διὰ τοῦτο ἐτιμωρήθησαν παρ' αὐτοῦ.

Εἶπαμεν ὅτι οἱ ἄγγελοι δὲν ἔχουν σῶμα· χάριν ὅμως τῆς σω-
τηρίας τῶν ἀνθρώπων προσλαμβάνουν ἐνίοτε μορφὴν αἰσθητήν.
Ἄν καὶ δὲν ἔχουν σῶμα, λέγονται καὶ παρίστανται εἰς εἰκόνας
ὡς ἑξαπτέρυγα, ὅχι διότι ἔχουν πραγματικῶς ἑξ πτέρυγας, ἀλλὰ
διὰ νὰ δηλωθῇ ὅτι τάχιστα ἐκτελοῦν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὡς
ἐὰν εἶχαν ἑξ πτέρυγας.

§. 10. Ὁ Θεὸς προνοεῖ περὶ τοῦ κόσμου.

Ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, δὲν ἀφῆκεν
αὐτὸν εἰς τὴν τύχην του, ἀλλὰ φροντίζει ὡς οὐράνιος Πατήρ,
διὰ τὴν συντήρησιν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Ἡ φροντίς αὕτη τοῦ
Θεοῦ διὰ τὸν κόσμον λέγεται θεία πρόνοια.

Ὅτι ὁ Θεὸς προνοεῖ διὰ τὸν κόσμον φαίνεται ἀπὸ τοὺς σο-
φωτάτους φυσικοὺς νόμους, τοὺς ὁποῖους ἔθεσε πρὸς διατήρησιν
καὶ τελειοποίησιν τοῦ σύμπαντος.

Ἄλλ' ὁ Θεὸς δὲν φροντίζει μόνον διὰ τὸν κόσμον, ὡς ὅλον,
ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἐλάχιστα δημιουργήματα αὐτοῦ. Ὅπως μᾶς εἶ-
πεν ὁ Σωτήρ, ὁ Θεὸς φροντίζει διὰ τὴν τροφήν τῶν πτηνῶν, τὰ
ὁποῖα οὔτε σπείρουν, οὔτε θερίζουν, καὶ διὰ τὸν στολισμὸν τῶν

ἀνθέων, τὰ ὁποῖα οὔτε πλέκουν, οὔτε ὑφαίνουν. Οὐδὲ ἐν στρουθίον δύναται νὰ πέση εἰς τὴν γῆν, χωρὶς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ.

Ἄφοῦ ὁ Θεὸς φροντίζει διὰ τὰ ἐλάχιστα ὄντα τῆς φύσεως, πόσον περισσότερον προνοεῖ διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος τόσον ὑπερέχει ἀπὸ αὐτά; Ἡ ἰδιαιτέρα δὲ πρόνοια τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν ἄνθρωπον φαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι τοῦ ἔδωκε νοῦν καὶ ἐκ τοῦ ὅτι πρὸς χάριν του ἔστειλε τοὺς προφήτας καὶ αὐτὸν τὸν Υἱόν του.

§. 11. Ἡ ἀρχέγονος κατάστασις καὶ ἡ ἀμαρτία τῶν πρωτοπλάστων.

Εἶδομεν ὅτι ὁ Θεὸς ἔδημιούργησε τοὺς πρωτοπλάστους, καὶ ὅτι τοὺς ἐπροίκισε μὲ νοῦν καὶ ἐλευθέραν θέλησιν ὥστε νὰ δύνανται νὰ ὁμοιάζωσι πρὸς αὐτόν. Ὅπως δὲ ἐμάθαμεν εἰς τὴν ἱερὰν ἱστορίαν, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ὡς τόπον κατοικίας εὐφορώτατον παράδεισον, ὅπου εὕρισκοντο εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Θεὸν καὶ ἀπελάμβαναν ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ὅσα εὕρισκοντο ἐντὸς αὐτοῦ.

Ὁ Θεὸς ὅμως διὰ νὰ δοκιμάσῃ καὶ διὰ νὰ γυμνάσῃ τοὺς πρωτοπλάστους νὰ συγκρατοῦν τὰς ἐπιθυμίας των, ἀπηγόρευσε εἰς αὐτοὺς νὰ φάγουν ἀπὸ τοὺς καρποὺς ἐνὸς μόνου δένδρου· ὠνομάσθη δὲ τὸ δένδρον αὐτὸ δένδρον γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, διότι ἐὰν δὲν ἔτρωγαν οἱ πρωτόπλαστοι ἐξ αὐτοῦ θὰ ἐφαίνοντο ὅτι ἦσαν καλοί, ἐνῶ ἐὰν ἔτρωγαν θὰ ἀπεδεικνύοντο κακοί.

Ἄν καὶ ἦτο εὐκολώτατον εἰς τοὺς πρωτοπλάστους νὰ τηρήσουν αὐτὴν τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ παραδείσου ἦσαν εἰς τὴν διάθεσίν των, ἐν τούτοις δυστυχῶς παρήκουσαν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχαν λάβει τόσας εὐεργεσίας καὶ ἔφαγαν ἀπὸ τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν.

Ἡ παρακοὴ καὶ ἡ ἀχαριστία τῶν πρωτοπλάστων ἦτο μεγάλη, δι' αὐτὸ μεγάλη ἦτο καὶ ἡ τιμωρία, τὴν ὁποίαν ἔλαβαν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὸν παράδεισον, ὁ νοῦς των ἐσκοτίσθη, ἤρχισαν νὰ ἀσθενοῦν καὶ νὰ ὑποφέρουν, καὶ ἐνῶ ἔως τότε ἦσαν ἀθάνατοι, ἔγιναν θνητοί.

Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τὸ ζεῦγος τῶν πρωτοπλάστων κατάγεται ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, αἱ συνέπειαι τῆς ἁμαρτίας τῶν προπατόρων μετεδόθησαν εἰς αὐτὸ καὶ ἔκτοτε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τάσιν τινὰ πρὸς τὸ κακὸν καὶ ζοῦν μὲ πάθη, μὲ πόνους καὶ μὲ ἀσθενείας, τέλος δὲ ἀποθνήσκουν. Μόνον ὁ Θεάνθρωπος ἐγεννήθη χωρὶς τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα.

§ 12. Περὶ τῆς ἑνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος.

Μετὰ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ἡ διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων ἤρξανεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Ἐξαίρεσιν ἀπετέλουν φιλόσοφοί τινες μεταξὺ τῶν εἰδωλολατρῶν, οἱ ὅποιοι ἐκήρυτταν ὑψηλοτέρας τινὰς θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς ἀληθείας· καὶ οἱ προφήται τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, φωτιζόμενοι ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ προπαρεσκευάζον τὴν ἀνθρωπότητα εἰς μετάνοιαν. Ἄλλ' ἡ διαφθορὰ ἐξηκολούθει νὰ αὐξάνη καὶ νὰ διαδίδεται εἰς τὸν κόσμον καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο νὰ σωθῆ μὲ τὰς ἰδίας δυνάμεις. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπεδείχθη ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο νὰ σωθῆ μόνος του, ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶχε μέγιστον ἐνδιαφέρον καὶ μεγίστην ἀγάπην δι' αὐτόν, ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ, χάριν τῆς σωτηρίας τῆς ἀνθρωπότητος, τὸν ἴδιον αὐτοῦ Υἱόν.

Καὶ ἀληθῶς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ κατήλθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ ἐνηνθρώπησε, δηλ. ἔλαβε σάρκα ἀνθρωπίνην ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, κατὰ τὸ ἔτος 750 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τέλειος Θεός, ὁ ὅποιος ὑπῆρχε πρὸ πάντων τῶν αἰῶνων, γίνεται καὶ τέλειος ἄνθρωπος. Ὡς τέλειος μὲν Θεὸς εἶνε ἐντελῶς τῆς αὐτῆς οὐσίας μὲ τὸν Θεὸν Πατέρα, ὡς τέλειος δὲ ἄνθρωπος συνίσταται ἀπὸ σῶμα καὶ ψυχὴν, κατὰ πάντα ὅμοιος πρὸς ἡμᾶς, μόνον ὅτι δὲν ἔχει τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα.

Κατὰ ταῦτα ἡ μία ὑπόστασις τοῦ Θεανθρώπου διακρίνεται εἰς δύο φύσεις, τὴν θεϊαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, αἱ ὁποῖαι ἐνοῦνται εἰς μίαν ὑπόστασιν τοῦ Θεανθρώπου Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ.

**§ 13. Τί διδάσκει τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως περὶ
τῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ καὶ τῆς ἐνανθρωπή-
σεως αὐτοῦ.**

Τὸ δεύτερον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως διδάσκει τὰ ἐξῆς περὶ τῆς θεότητος τοῦ Σωτῆρος: «Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· φῶς ἐκ φωτός. Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο».

Εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο τοῦ Συμβόλου, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἐννοηθῆ τὸ ὄημα τοῦ α' ἄρθρου, τὸ πιστεύω, ὁ Σωτὴρ καλεῖται κύριος, ἐπειδὴ εἶναι κύριος τοῦ σύμπαντος. Ἰησοῦς ἦτο τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐδόθη τὴν ὀγδόην ἡμέραν μετὰ τὴν γέννησίν του· σημαίνει δὲ ἡ λέξις τὸν Σωτῆρα, Χρηστὸς σημαίνει βασιλεὺς, διότι οἱ βασιλεῖς τῶν Ἑβραίων, ὅταν ἀνελάμβανον τὴν ἐξουσίαν, ἐχρίοντο, δηλαδὴ ἠλείφοντο μὲ μύρον· ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς εἶνε πνευματικὸς βασιλεὺς τῆς ἀνθρωπότητος ὠνομάσθη Χριστός. Καλεῖται δὲ ὁ Σωτὴρ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· εἴμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι τέκνα αὐτοῦ, οὐχὶ ὅμως κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ χάριν, δηλαδὴ μᾶς υἰοθέτησεν. Ὁ Ἰησοῦς, ἀφοῦ εἶνε Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς· ἐγεννήθη δὲ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ἦτοι προαιωνίως, καὶ δὲν ὑπῆρχε ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ὑπάρχη ὁ Υἱὸς· εἶνε καὶ αὐτὸς ὅπως καὶ ὁ Πατὴρ, χωρὶς ἀρχῆν (ἀναρχος) καὶ χωρὶς τέλους (ἀθάνατος). Ὁ Υἱὸς εἶνε φῶς καὶ γεννάται ἐκ θείου φωτός τοῦ Πατρὸς· «φῶς ἐκ φωτός». Ὁ Σωτὴρ εἶνε Θεὸς ἀληθινός, ἐγεννήθη δὲ ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ καὶ δὲν ἐποιήθη ὅπως τὰ λοιπὰ πτίσματα καὶ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι. Μὲ μίαν λέξιν ὁ Υἱὸς εἶνε ὁμοούσιος, δηλ. ἐντελῶς τῆς αὐτῆς οὐσίας πρὸς τὸν Πατέρα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ λέγεται ἄλλως καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τοῦ Λόγου του ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον,

Ἐρθεὶδ. Χριστ. Κατήχησις, Δ. Σ. Μπαλάνου.

λέγεται εἰς τὸ τέλος τοῦ ἄρθρου τούτου «δι' οὗ (Υἱοῦ ἢ Λόγου) τὰ πάντα ἐγένετο».

Μὲ τὸ ἄρθρον αὐτὸ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ἐπολεμήθη κυρίως ἡ διδασκαλία τοῦ αἰρετικοῦ Ἀρείου, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκε, κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα, ὅτι ὁ Σωτὴρ ἦτο ἄνθρωπος ἀπλοῦς καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρχε πρὶν ἢ ἐμφανισθῆ εἰς τὴν γῆν· ἀλλ' ὅτι, ἐπειδὴ ἦτο τελειότερος τῶν ἀνθρώπων, ἀνυψώθη μετὰ θάνατον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς θείας τιμᾶς. Ἡ Ἐκκλησία μας κατεδίκασε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου, ἐπειδὴ ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως, εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ πρώτην οἰκουμετικὴν σύνοδον (τὸ 325 μ. Χ.).

Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος διδάσκει τὸ τρίτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως: «Τὸν δε' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα».

Περὶ τοῦ ἐπιγείου βίου τοῦ Σωτῆρος ἐδιδάχθημεν εἰς τὴν ἱερὰν ἱστορίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης (1).

Υ § 14. Ἡ διδασκαλία καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Σωτῆρος.

Ὁ Σωτὴρ ἐδίδαξε τὴν τελειοτάτην δογματικὴν καὶ ἠθικὴν διδασκαλίαν. Κατ' αὐτὴν ὁ Θεὸς εἶνε ὁ πανάγαθος Πατὴρ πάντων τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι, ὡς τέκνα τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς, εἶνε πρὸς ἀλλήλους ἀδελφοὶ καὶ ἴσης ἀξίας, διότι φέρουν τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Ἀφοῦ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶνε ἀδελφοί, πρέπει νὰ ἀγαπῶμεν ἐπίσης ὅλους, καὶ ἡ ἀγάπη αὕτη πρὸς τὸν πλησίον εἶνε τὸ κύριον γνώρισμα τῶν Χριστιανῶν: «Ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἔστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις» (2).

(1) Ὁ διδάσκων πρέπει ν' ἀνακεφαλαιώσῃ μετὰ τῶν μαθητῶν, τὰ τοῦ βίου τοῦ Σωτῆρος.

(2) Ἰωάν. ΙΓ'.

Τὴν διδασκαλίαν τοῦ ὁ Σωτὴρ διετύπωσεν εἰς διαφόρους ὁμιλίαις τοῦ καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν τοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν συμπεριέλαβε τὰς κυριωτέρας ἠθικὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ· συγχάκις δὲ ὁμίλει μὲ παραβολὰς (1).

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἐδίδαξε μόνον τὴν ὑψίστην ἀρετὴν, ἀλλὰ πρῶτος ἐφήρμοσεν αὐτὴν εἰς τὸν βίον τοῦ τοιοιουτρόπως δὲ ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς παράδειγμα ἵνα ἐπακολουθήσωμεν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. (2) Ἐδίδασκε π. χ. τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ Αὐτὸς ἐνίψεν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν τοῦ. Ἐδίδασκε τὴν ὑπομονὴν καὶ ἀνεξικακίαν, καὶ ὅλος τοῦ ὁ βίος ἦτο ἐν διαρκῆς μάθημα ὑπομονῆς καὶ ἀνεξικακίας, καὶ ὑπέφερε, χωρὶς νὰ ὀργισθῆ, κτυπήματα καὶ ὕβρεις. Ἐδίδασκε νὰ ἀγαπῶμεν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς· καὶ Αὐτὸς ἐκάλει τὸν Ἰούδαν φίλον καὶ ἠύχeto διὰ τοὺς σταυρωτάς του: «Πάτερ ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἴδασιν τί ποιοῦσιν» (3). Ἐδίδασκε νὰ συγχωρῶμεν πάντα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος μετανοεῖ εἰλικρινῶς, καὶ Αὐτὸς συνεχώρησεν, ὅταν εὐέσκετο ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, τὸν μετανοήσαντα ληστήν. Ἐδίδασκε τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς γονεῖς, καὶ ὀλίγον πρὶν ἀποθάνη ἐφρόντισε διὰ τὴν ἁγίαν Μητέρα τοῦ καὶ ὅταν ἀπέθνησκεν εἰς χεῖρας τοῦ Πατρὸς παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Ἐδίδασκεν ὅτι πάντα τοῦ κόσμου τὰ ἀγαθὰ καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν πρέπει ἕκαστος νὰ θυσιάσῃ χάριν τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ θεοῦ θελήματος, καὶ Αὐτὸς ἔπεσε χάριν αὐτῶν θῦμα.

Ὡστε ὁ Σωτὴρ δὲν εἶνε μόνον Διδάσκαλος τῆς ὑψίστης ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ πρῶτος ἐκτελεστής ταύτης, τέλειον ὑπόδειγμα ἠθικότητος, «ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ» (4). Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ εὔρη εἰς αὐτὸν τὴν

(1) Οἱ μαθηταὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ διδάσκοντος, ἐπαναλαμβάνουν τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν καὶ τὰς παραβολὰς, αἱ ἑποῖα ἐδιδάχθησαν εἰς τὴν ἱερὰν ἱστορίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης.

(2) Α', Πέτρου Β', 21.

(3) Λουκ. ΚΓ', 34.

(4) Α', Πέτρ. Β', 22.

ἐλαχίστην ἁμαρτίαν καὶ μὲ τὸ καλόν του παράδειγμα, ἔγινε δε
ἡμᾶς «ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή». (1)

§ 15. Ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος.

Ὁ Σωτῆρ με τὴν θεϊὰν διδασκαλίαν του ἐκίνησε τὸν θαυμα-
σμὸν ὄλων τῶν καλῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποστροφὴν ὄλων τῶν διε-
φθαρμένων ἀνθρώπων. Αὐτοὶ συνηώθησαν ἐναντίον του καὶ
κατώρθωσαν, ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἱστορίαν, νὰ κατα-
δικασθῆ εἰς τὸν σταυρικὸν θάνατον, τὸ 33 μ. Χ., ὅταν ἦτο ἡγε-
μὼν τῆς Ἰουδαίας ὁ Πόντιος Πιλάτος καὶ αὐτοκράτωρ τῆς Ρώ-
μης ὁ Τιβέριος. Ἀφοῦ δὲ ἀπέθανεν ἐτάφη ὑπὸ τοῦ Νικοδήμοι
καὶ τοῦ Ἰωσήφ τοῦ ἐξ Ἀριμαθαίας.

Τὸ τέταρτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως συγκεφα-
λαιώνει ὅλα αὐτὰ εἰς ὀλίγας λέξεις: «Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ
ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα».

Ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος ἦτο ἐπισημάνσις τοῦ ἁγίου βίου
του καὶ δίδαγμα δι' ἡμᾶς ὅτι πρέπει νὰ εἴμεθα πρόθυμοι νὰ θυ-
σιάσωμεν τὰ πάντα καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν, χάριν τοῦ καθήκοντος
καὶ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. Ἐνῶ δὲ ἕως τότε ἡ ἀνθρωπότης
ἔζη εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ εἶχεν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν,
ἔνεκα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος,
προσῆγγισε πάλιν τὴν ἀνθρωπότητα πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἕκτοτε
ἕκαστος ἀνθρώπος, ὁ ὅποιος πιστεύει εἰς τὸν Χριστὸν ὡς Σω-
τῆρα καὶ υἱὸν τοῦ Θεοῦ, σώζεται.

§ 16. Ἡ ἀνάστασις, ἡ ἀνάληψις καὶ ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Σωτῆρος.

Τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς δὲν ἠδύνατο νὰ συγκρατήσῃ ὁ τάφος
καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τοῦ θανάτου ἀνέστη ὁ Κύριος, κατὰ
τὸν ὄρθρον τῆς Κυριακῆς. Ὁ Σωτῆρ ἀπέθανε τὴν τρίτην ὥραν
τοῦ ἀπογεύματος τῆς Παρασκευῆς· ἔμεινε δὲ εἰς τὸν τά-

(1) Ἰωάν. ΙΔ', 6.

φρον τὸ ὑπόλοιπον τῆς Παρασκευῆς, ὁλόκληρον τὸ Σάββατον καὶ τὰς ὀλίγας ὥρας τῆς Κυριακῆς τοιοῦτοτρόπως συμπληροῦνται αἱ τρεῖς ἡμέραι κατὰ τὰς ὁποίας ἔμεινεν ὁ Σωτὴρ εἰς τὸν τάφον. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μὲ τὴν ἀνάστασιν του, ἐνίκησε τὸν θάνατον καὶ διεβεβαίωσε μὲ αὐτὴν ὅτι καὶ ἡμεῖς θὰ ἀναστηθῶμεν. Τὸ πέμπτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως λέγει: «Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς».

Ὁ Σωτὴρ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἐνεφανίζετο πολλάκις εἰς τοὺς μαθητάς του, καὶ τέλος τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐνώπιον τῶν ἐκκλητικῶν μαθητῶν του.

Ἀφοῦ δὲ ἀνελήφθη, ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς διὰ τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας, τὸ ὁποῖον ἐπετέλεσε, καὶ ἔλαβε τὴν δόξαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν προαιωνίως. Διὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀγία γραφήν, ὅτι ἐτιμήθη ὁ Σωτὴρ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, μεταχειρίζεται κατ' ἀνθρωπίνην ἀναλογίαν, τὴν ἔκφρασιν ὅτι «ἐκάθησεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς», διότι οἱ ἄνθρωποι ὅταν θέλουν νὰ τιμῆσουν τινὰ τὸν θέτουν πρὸς τὰ δεξιὰ.

Τὸ ἕκτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως διδάσκει ὅτι ὁ Σωτὴρ ἀνελήφθη καὶ ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, καὶ λέγει: «Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς».

Εἰς χρόνον δέ, τὸν ὁποῖον μόνον ὁ Θεὸς γνωρίζει, θὰ ἔλθῃ πάλιν ὁ Θεάνθρωπος, οὐχὶ ὅπως κατὰ τὴν πρώτην παρουσίαν του ταπεινῶς, ἀλλ' ἐνδόξως, διὰ τὴν κρίσιν τῶν ζῶντων καὶ νεκρῶν καὶ θὰ εἶνε ἡ βασιλεία του αἰωνία. Ταῦτα διδάσκει τὸ ἕβδομον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως: «Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι τῶν ζῶντων καὶ νεκρῶν· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος».

§ 17. Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος πραγματεύεται τὸ ὄγδοον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου, τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς ἑξῆς: «Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ

ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζῶποϊόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν».

Καὶ εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο ἐξυπακούεται τὸ ρῆμα τοῦ ἀ' ἄρθρου, τὸ πιστεύω. Τὸ Πνεῦμα καλεῖται ἅγιον, δηληδῆ ἀναμάτητον· κύριον, διότι ἐξουσιάζει τὸ σύμπαν· ζῶποϊόν, διότι δίδει πνευματικὴν ζωὴν εἰς τοὺς πιστοὺς. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὡς ἐδίδαξεν αὐτὸς ὁ Σωτῆρ, ἐκπορεύεται ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς. Ἐφοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶνε ἴδιον πρόσωπον τῆς Τριάδος πρέπει νὰ προσκυνῆται καὶ νὰ δοξάζεται μετὰ τὴν αὐτὴν τιμὴν καὶ δόξαν, μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶνε ὁμοούσιον. Ἐφανερώθη δὲ καὶ ἐλάλησε τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τὸν κόσμον διὰ τῶν προφητῶν, οἱ ὁποῖοι, φωτιζόμενοι ἀπὸ αὐτό, ἐκήρυξαν εἰς τὸν κόσμον.

Τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐπεφοίτησεν εἰς τοὺς ἀποστόλους τὴν Πεντηκοστὴν ἡμέραν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος, διὰ νὰ παρηγορήσῃ καὶ ἐνισχύσῃ αὐτούς. Ἐκτοτε δὲ παραμένει διαρκῶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν προφυλάττει ἀπὸ πᾶσαν πλάνην καὶ καθοδηγεῖ εἰς τὴν ἀλήθειαν.

§. 18. Περὶ Ἐκκλησίας.

Τὸ ἕνατον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως πραγματεύεται περὶ Ἐκκλησίας καὶ εἶνε τὸ ἑξῆς: «Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν». Ἐννοεῖται πάλιν τὸ ρῆμα τοῦ πρώτου ἄρθρου, πιστεύω.

Πρῶτον πρέπει νὰ γνωρίζομεν τί ἐννοοῦμεν ὅταν λέγωμεν ὅτι πιστεύομεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐκκλησία ἐνταῦθα δὲν εἶνε εἰς τὴν συνήθη σημασίαν τῆς λέξεως, τοῦ τόπου τῆς προσευχῆς, τοῦ ναοῦ· ἀλλ' Ἐκκλησίαν, ὅταν λέγωμεν εἰς τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, ἐννοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι πιστεύουν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς Σωτῆρα τοῦ κόσμου καὶ οἱ ὁποῖοι συνδέονται πρὸς αὐτὸν καὶ μεταξύ των μετὰ τὴν αὐτὴν

πίστην καὶ τὴν αὐτὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν καὶ λατρείαν.

Ἡ Ἐκκλησία ἰδρῦθη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἅμα ἐξέλεξε τοὺς πρώτους μαθητάς του, ἐξηπλώθη δὲ διὰ τῶν ἀποστόλων, ἰδίως ἀπὸ τῆς πεντηκοστῆς τοῦ 33 μ. Χ., ὅτε ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς ὁ Κύριος τὸ ἅγιον Πνεῦμα, διὰ νὰ τοὺς ἐνισχύσῃ. Κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶνε ὁ Ἰησοῦς Χριστός, μέλη δέ, ὅσοι πιστεύουν εἰς Αὐτόν· διαίροῦνται δὲ τὰ μέλη τῆς ἐκκλησίας εἰς κληρικούς καὶ εἰς λαϊκούς.

Ἡ Ἐκκλησία λέγεται «μία» διότι μία εἶνε ἡ ἀληθὴς ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἀποτελοῦν μίαν ποιμνὴν, μὲ ποιμένα τὸν Χριστόν. Λέγεται «ἅγια» ὄχι μόνον, διότι αὕτη εἶναι ἅγια, δηλ. χωρὶς πλάνην καὶ ἁμαρτίαν ἀφοῦ τὴν καθοδηγεῖ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ κεφαλὴ αὐτῆς, ὁ Χριστός, εἶνε ἅγια, καὶ σκοπὸς αὐτῆς εἶνε νὰ καταστήσῃ τὰ μέλη τῆς ἅγια. Ἡ Ἐκκλησία λέγεται «καθολικὴ», διότι εἶνε ἐξηπλωμένη εἰς ὅλον τὸν κόσμον· «ἀποστολικὴ» δέ, διότι ἰδρῦθη μὲν ἀπὸ τὸν Σωτῆρα, ἀλλὰ διεδόθη καὶ ἐστερεώθη διὰ τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων, τῶν ὁποίων διαφυλάττει σώαν καὶ ἀκαίρεαν τὴν ἔγγραφον καὶ προφορικὴν διδασκαλίαν.

§. 19. Περὶ μυστηρίων.

Μὲ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θέλει ἀναγεννᾶται, δηλ. ἀπὸ ἁμαρτωλοῦ γίνεται ἐνάρετος, καὶ δικαιούται, δηλ. καθίσταται, δίκαιος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· τέλος δὲ ἀγιάζεται, δηλ. γίνεται ὅσον τὸ δυνατόν, τέλειος Χριστιανός.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε μόνον πνευματικὸν ὄν ἀλλὰ καὶ ὕλικόν, ἡ ἐνέργεια τῆς θείας χάριτος συνδέεται μὲ τελετάς τινάς, κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν ὁποίων μεταδίδεται αὕτη μυστηριώδη τρόπον.

Αἱ ἱεραὶ αὗται τελεταί, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὀρισθῆ ἀπὸ τὸν Σωτῆρα καὶ τοὺς ἀποστόλους καὶ κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν ὁποίων μετα-

δίδεται μυστηριωδῶς ἢ ἀόρατος χάρις τοῦ ἁγίου πνεύματος λέγονται μυστήρια.

Τὰ μυστήρια εἶναι ἑπτὰ: τὸ βάπτισμα, τὸ χοῖσμα, ἡ ἔξομολόγησις, ἡ θεία εὐχαριστία, τὸ εὐχέλαιον, ὁ γάμος καὶ ἡ ἱερωσύνη. Ἐκ τούτων τὰ τέσσαρα πρῶτα εἶνε ὑποχρεωτικά, δηλ. ὑποχρεοῦται νὰ τὰ ἐκτελῇ ἕκαστος, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ εἶνε Χριστιανός· τὰ δὲ τρία τελευταῖα (εὐχέλαιον, γάμος, καὶ ἱερωσύνη) εἶνε προαιρετικά, δηλ. μὴ ὑποχρεωτικά.

Δὲν ἀρκεῖ νὰ τελεσθῇ ἓν μυστήριον διὰ νὰ ἐπενεργήσῃ ἡ θεία χάρις, ἀλλὰ πρέπει ἕκείνος, ὁ ὁποῖος λαμβάνει τὸ μυστήριον, νὰ ἔχῃ πίστιν καὶ νὰ εἶνε προπαρασκευασμένος ὅπως πρέπει.

§ 20. Τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος.

Γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἱστορίαν, ὅτι ὅταν ὁ Σωτὴρ ἔγινε τριάκοντα ἑτῶν ἦλθε πρὸς τὸν Ἰωάννην τὸν πρόδρομον, εἰς τὸν Ἰορδάνην παταμόν, διὰ νὰ βαπτισθῇ παρ' αὐτοῦ.

Ὅταν δὲ ἔστειλε τοὺς μαθητάς του διὰ νὰ κηρύξουν τὸ εὐαγγέλιον εἰς τὸν κόσμον, παρήγγειλεν εἰς αὐτοὺς νὰ βαπτίζουν ὅσους γίνονται Χριστιανοὶ «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος».

Συμφώνως μὲ τὴν ἐντολὴν αὐτὴν τοῦ Σωτῆρος οἱ ἀπόστολοι ἐδίδαξαν τὰς κυριωτέρας ἀληθείας τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ὕστερον ἐβάπτισον πάντα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ γίνῃ Χριστιανός, ἀφοῦ ὁμολόγει τὴν πίστιν του εἰς τὸν Χριστόν.

Ὅταν ὁμοῦς ἐγενικεύθη ὁ Χριστιανισμός, ἀπὸ τὸν τρίτον αἰῶνα, διὰ νὰ μὴ ἀποθνήσκουν παιδία ἀβάπτιστα, εἰσῆχθη γενικῶς ἡ συνήθεια τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ, δηλ. νὰ βαπτίζωνται νήπια. Ἐπειδὴ ὁμοῦς τὸ νήπιον δὲν δύναται νὰ ὁμολογήσῃ τὴν πίστιν του, ὠρίσθη ὁ ἀνάδοχος (ὁ νοτός), ὁ ὁποῖος ὁμολογεῖ αὐτὸς τὴν πίστιν ἀντὶ τοῦ βαπτιζομένου.

Εἰς τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος ὁ πιστὸς καταδέχεται τρεῖς φορὰς ὑπὸ τοῦ ἱερέως εἰς τὸ ἡγιασμένον ὕδωρ καὶ ἀναδέχεται ἐξ αὐτοῦ «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου

Πνεύματος». Ἐπειδὴ μὲ ὕδωρ καθαρίζονται αἱ ἀκαθαρσίαι τοῦ σώματος, διὰ τὴν συμβολισθῆναι τὸν καθαρισμὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας γίνεται χρῆσις ὕδατος. Ἐπειδὴ δὲ μὲ ἔλαιον ἐθεράπευον τὸν παλαιὸν καιρὸν τὰς πληγὰς, χύνεται εἰς τὴν κολυμβήθραν ὀλίγον ἔλαιον διὰ τὴν συμβολισθῆναι τὴν θεραπεία τῶν πνευματικῶν πληγῶν, τῶν ἁμαρτιῶν. Καταδύεται δὲ εἰς τὴν κολυμβήθραν ὁ βαπτιζόμενος καὶ ἀναδύεται ἕξ αὐτῆς τρεῖς φορὰς, διὰ τὴν συμβολισθῆναι τὴν τριήμερον ταφήν καὶ ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος· ὅτι δηλ. ὅπως ὁ Σωτὴρ μετὰ τριήμερον ταφήν ἀνέστη τοιοῦτοτρόπως πρέπει καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος βαπτίζεται νὰ θάψῃ τὴν ἁμαρτίαν του καὶ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ ὕδωρ νέος ἄνθρωπος χωρὶς ἁμαρτίαν.

Μὲ τὸ βάπτισμα καθαρίζεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ἐὰν δὲ εἶνε ἐνήλικος καὶ ἀπὸ τὰς ἰδίας ἁμαρτίας· διὰ τοῦτο δὲ τὸ δέκατον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως λέγει: «ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». Ἀφοῦ καθαρισθῆναι ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ὁ βαπτισθεὶς συμφιλιῶται μὲ τὸν Θεόν, ἀναγεννᾶται πνευματικῶς καὶ γίνεται μέλος τῆς Ἐκκλησίας· δι' αὐτὸ ὁ Σωτὴρ εἶπεν «ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται». (1)

Εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, ὅταν ἡ βύθισις εἰς τὸ ὕδωρ θὰ ἠδύνατο νὰ βλάψῃ τὴν υγείαν, ἀγτὶ βαπτίσματος δύναται νὰ γίνῃ ὀάντισμα μὲ ὕδωρ. Εἰς ὑψίστην δὲ ἀνάγκην, ἐὰν ὑπάρχῃ φόβος μὴ ἀποθάνῃ τις ἀβάπτιστος, γίνεται τὸ βάπτισμα εἰς τὸν ἀέρα, δηλ. οἰσοδήποτε, ἀνὴρ ἢ γυνή, ὑψώνει τρεῖς φορὰς τὸ παιδίον εἰς τὸν ἀέρα, εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ θεορεῖται τοῦτο βαπτισμένον.

Τὸ βάπτισμα εἶνε μυστήριον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον.

§ 21. Τὸ μυστήριον τοῦ Χρίσματος.

Εὐθὺς μετὰ τὸ βάπτισμα τελεῖται καὶ ἕτερον μυστήριον, τὸ

(1) Μάρκου ΙΓ', 16.

χρῖσμα. Ὁ ἱερεὺς κατ' αὐτὸ χρίει, δηλ. ἀλείφει, τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ βαπτισθέντος, σταυροειδῶς, μὲ ἅγιον μύρον, διὰ τὸ ἀγιασθοῦν. Τὸ μύρον εἶνε ἔλαιον ἀνάμικτον μὲ 40 περίπου ἀρωματώδεις ὕλας. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος λαμβάνει τὸ μύρον ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τὸ νὰ δείξῃ τὸν στενὸν σύνδεσμον καὶ τὴν μεγάλην τιμὴν πρὸς αὐτό, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξηρτάτο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Παρασκευάζεται δὲ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τὴν μεγάλην Τετάρτην καὶ ἀγιάζεται κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς μεγάλης Πέμπτης.

Ὁ ἱερεὺς ὅταν χρίῃ τὸν πιστὸν μὲ μύρον λέγει : «σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου»· δηλαδή ἡ ἐπίχρσις αὕτη μὲ τὸ μύρον ἐπισφραγίζει ἐπιβεβαιώνει, τὴν ἐπιφοίτησιν τῆς δωρεᾶς, ἥτοι τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὸν βαπτισθέντα.

Μὲ τὸ χρῖσμα λαμβάνει ὁ πιστὸς τὰ χαρίσματα, τὰς δωρεὰς ἢ τοὺς καρποὺς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἥτοι τὴν πίστιν, ἐλπίδα, ἀγάπην, χαρὰν, σοφίαν, εἰρήνην, ἐγκράτειαν κλπ.

Καὶ τὸ χρῖσμα, ὡς τὸ βάπτισμα, τελεῖται ἐφάπαξ μόνον δι' ἕναστον πιστόν.

§ 22. Τὸ μυστήριον τῆς μετανοίας ἢ ἐξομολογήσεως.

Ὅταν ὁ πιστὸς ἁμαρτήσῃ μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ μετανοήσῃ δύναται νὰ συγχωρηθῇ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐὰν ἐξομολογηθῇ τὰς ἁμαρτίας του εἰς πνευματικὸν μὲ εἰλικρίνειαν καὶ μὲ συντριβὴν καρδίας. Ὁ ἱερεὺς τότε ἀναγινώσκει συγχωρητικὴν εὐχὴν καὶ θέτει τὰς χεῖρας εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ πιστοῦ, τοῦ ὁποίου συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι.

Ὁ Σωτὴρ ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀποστόλους του τὴν ἐξουσίαν νὰ συγχωροῦν τὰς ἁμαρτίας, ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι μετανοοῦν, καὶ εἶπεν ὅτι τὰς ἁμαρτίας, τὰς ὁποίας συγχωροῦν αὐτοί, θὰ τὰς συγχωρῇ καὶ ὁ Θεός, ἐνῶ ἐκεῖνας, τὰς ὁποίας δὲν συγχωροῦν, δὲν θὰ συγχωρήσῃ καὶ ὁ Θεός : «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον· ἂν τινων ἀφῆτε

τάς ἁμαρτίας ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινων κρατῆτε κεκράτηνται» (1).

Οἱ ἀπόστολοι μετέδωκαν τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν εἰς τοὺς διαδόχους των, ἦτοι τοὺς ἐπισκόπους, μὲ ἄδειαν τῶν ὁποίων τελοῦν τὸ μυστήριον ἱερεῖς ὀριζόμενοι παρ' αὐτῶν, οἱ πνευματικοί.

Τὸ μυστήριον τοῦτο τελεῖται ὁσάκις ὁ πιστὸς αἰσθάνεται ἀνάγκην, καὶ μάλιστα πρὸ τῆς θείας εὐχαριστίας.

§ 23. Τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας ἢ μετάληψως.

Ὁ Σωτὴρ μίαν ἑσπέραν πρὸ τοῦ σταυρικοῦ του θανάτου κατὰ τὸν Μυστικὸν δεῖπνον, συνέφαγε μὲ τοὺς ἀποστόλους. Κατ' αὐτὸν ἔλαβε τὸν ἄρτον καὶ ἀφοῦ τὸν ἠλόγησεν, ἔδωκεν ἔξ αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ εἶπε. «Λάβετε, φάγετε τοῦτο ἔστι τὸ σῶμα μου»· ὕστερον δὲ ἔλαβε τὸ ποτήριον πλήρες οἴνου καὶ ἀφοῦ ἠψυχάρισθησεν τὸν Θεὸν — ἕνεκα τοῦ ὁποίου λέγεται τὸ μυστήριον «θεία εὐχαριστία» — εἶπε: «Πίετε ἔξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο ἔστι τὸ αἷμα μου». Παρήγγειλε δὲ εἰς τοὺς μαθητάς του ὅταν συνέρχωνται νὰ ἐπαναλαμβάνουν αὐτά: «τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἐνθύμησιν». Τοιοῦτοτρόπως ἰδρῦθη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος τὸ ἱερὸν μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, οἱ δὲ ἀπόστολοι, συμφώνως μὲ τὴν ἐντολὴν του, ὅταν συνήρχοντο, ἐπανελάμβανον αὐτὸ τακτικῶς.

Πρὸς τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τούτου γίνεται χρῆσις ἐνζύμου ἄρτου καὶ οἴνου ἐρυθροῦ ἀναμεμιγμένου μὲ ὕδωρ, πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ ὅτι, ὅταν ἐκεντήθη ἡ πλευρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἔρρευσεν αἷμα καὶ ὕδωρ.

Μετουσιοῦται δέ, δηλ. μεταβάλλεται, μὲ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὁ ἄρτος εἰς σῶμα Χριστοῦ καὶ ὁ οἶνος εἰς αἷμα Χριστοῦ, ὅταν ὁ ἱερεὺς ἀπευθίνη εἰς τὸν Θεὸν τὴν εὐχὴν τῆς μετουσιώσεως.

(1) Ἰωάννου Κ'. 23.

Ἐκαστος, ὁ ὁποῖος μεταλαμβάνει ἀπὸ τὸν ἡγιασμένον ἄρτον καὶ οἶνον ἐπαξίως μετὰ μετάνοιαν καὶ προπαρασκευήν, μεταλαμβάνει αὐτοῦ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἐνοῦται μετ' αὐτοῦ καὶ λαμβάνει ζωὴν αἰώνιον, ὅπως εἶπεν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ: «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἶμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ» (1). Τοῦναντίον δὲ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μεταλαμβάνει ἀναξίως, διαπράττει μέγιστον ἁμάρτιμα, «κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει» (2).

§ 24. Τὸ μυστήριον τοῦ εὐχέλαιου.

Ἀπὸ τοὺς ἀποστολικούς χρόνους οἱ σωματικῶς ἢ πνευματικῶς ἀσθενεῖς ἐχρίοντο ὑπὸ τοῦ ἱερέως μὲ ἡγιασμένον ἔλαιον, διὰ νὰ θεραπευθῇ ἡ ἀσθένειά των· τοιοῦτοτρόπως ὠρίσθη τὸ μυστήριον τοῦ εὐχέλαιου. Καὶ τοῦτο, ἐνῶ ὁ ἱερεὺς χρίει τὰ μέλη τοῦ ἀσθενοῦς μὲ ἡγιασμένον ἔλαιον καὶ ἀναγινώσκει εὐχὴν, ἐπέρχεται ἡ θεία χάρις, ἡ ὁποία, ὅταν εὐδοκήσῃ ὁ Θεός, θεραπεύει τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς ἀσθενείας τοῦ πιστοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία μας παρέχει τὸ εὐχέλαιον ὁσάκις ὁ πιστὸς ζητήσῃ τοῦτο καὶ ἰδίως κατὰ τὴν μεγάλην Τετάρτην, ὡς προπαρασκευὴν διὰ τὴν μετάληψιν κατὰ τὴν μεγάλην Πέμπτην.

§ 25. Τὸ μυστήριον τοῦ γάμου.

Ὅταν ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ ἐνοῦνται διὰ τοῦ γάμου, ἡ Ἐκκλησία ἐπικαλεῖται τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ εὐλογήσῃ καὶ ἀγιάσῃ τὸν σύνδεσμον αὐτῶν καὶ διὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ εἰς τὴν πιστὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων των.

Πρὸ τῆς ἀκολουθίας τοῦ γάμου ἀναγινώσκεται ἡ ἀκολουθία τῆς μνηστείας, ὅτε ἀνταλλάσσονται ὑπὸ τοῦ ἱερέως οἱ δακτύλιοι

(1) Ἰωάν. ΣΤ'. 56.

(2) Κορινθ. ΙΑ'. 29.

ἀρραβῶνες, ὡς σημεῖον ὅτι θὰ ἐκτελεσθῆ ἡ ὑπόσχεσις διὰ τὸν γάμον. Εἰς δὲ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ γάμου ἀνταλλάσσονται στέφανοι, διὰ νὰ δηλωθῆ πόσον τιμᾷ ἡ Ἐκκλησία τοὺς νυμφευομένους.

Εἰς γάμον δὲν δύνανται νὰ ἔλθουν οἱ κληρικοί, ἀφοῦ χειροτονηθοῦν, καὶ οἱ μοναχοί. Καὶ ὁ γάμος μεταξὺ συγγενῶν ἀπαγορεύεται, ὡς καὶ ὁ γάμος μετέροθρον δηλ. μετὰ μὴ Χριστιανήν. Ὁ γάμος ὀρθόδοξον μετὰ ἀλλόδοξον, δηλ. μετὰ Χριστιανήν, ἢ ὁποῖα ἀνήκει εἰς ἄλλην Ἐκκλησίαν (δυτικὴν ἢ διαμαρτυρομένην) ἢ μετὰ αἰρετικὴν ἢ σχηματικὴν ἐπιτρέπεται, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ τελεσθῆ τὸ μυστήριον ἀπὸ ὀρθόδοξον ἱερέα καὶ νὰ γίνωνται τὰ τέκνα ὀρθόδοξα. Μετὰ τὸν θάνατον ἢ μετὰ νόμιμον διαζύγιον ἐπιτρέπεται δεύτερος καὶ τρίτος γάμος.

§ 26. Τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης.

Ὁ Σωτὴρ ὅταν ἐξέλεξε τοὺς ἀποστόλους του, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐξουσίαν νὰ διοικοῦν τὴν Ἐκκλησίαν, νὰ τελοῦν τὰ μυστήρια καὶ νὰ κηρύττουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Οὗτοι δὲ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἐλεκαλοῦντο τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ μετέδιδον τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν εἰς τοὺς διαδόχους των, καὶ τοιοῦτοτρόπως συνέστη ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης.

Κατὰ τὸ μυστήριον τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος ἐπιθέτει τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν χειροτονοῦμενον καὶ ἀναγινώσκει εὐχὴν, διὰ νὰ κατέλθῃ ἐπ' αὐτὸν ἡ θεία χάρις ἢ ὁποῖα τοῦ δίδει τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης.

Οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης εἶνε τρεῖς: τοῦ διακόνου, τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ ἐπισκόπου. Ὁ διάκονος διακονεῖ, ἥτοι βοηθεῖ μόνον κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων, χωρὶς νὰ δικαιούται νὰ τελέσῃ αὐτὸς αὐτά, καὶ κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, μετὰ ἄδειαν τοῦ ἐπισκόπου. Ὁ πρεσβύτερος τελεῖ πάντα τὰ μυστήρια πλην τῆς ἱερωσύνης, τὴν ὁποῖαν μόνον ὁ ἐπίσκοπος δύναται νὰ τελέσῃ, καὶ τῆς μετανοίας, τὴν ὁποῖαν τελεῖ μόνον μετὰ εἰδικὴν ἄδειαν τοῦ ἐπισκόπου· τελεῖ δὲ πάσας τὰς τελετάς, πλην τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ μύρου· ἔτι δὲ κηρύτ-

τει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἐπίσκοπος διοικεῖ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς περιφερείας του, τελεῖ πάντα τὰ μυστήρια καὶ πάσας τὰς τελετάς, καὶ κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Οἱ διάκονοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι χειροτονοῦνται ὑπὸ ἐπισκόπου, ὁ δὲ ἐπίσκοπος ὑπὸ δύο τοῦλάχιστον ἐπισκόπων.

Ἐξ ἱστορικῶν λόγων εἰς ἕκαστον ἱερατικὸν βαθμὸν διεμορφώθησαν διάφοροι τίτλοι καὶ ἀξιώματα (ἀρχιεπίσκοπος, μητροπολίτης, πατριάρχης· πρωτοπρεσβύτερος, οἰκονόμος, ἀρχιμανδρίτης, σκευοφύλαξ, ἀρχιδιάκονος κτλ.).

Ἡ ἀνωτάτη διοικητικὴ ἀρχὴ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἶνε ἡ Ἱερά Σύνοδος, ἡ ὁποία ἐδρεύει εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν ὡς διαρκοῦς προέδρου καὶ 4 ἐπισκόπων, ὡς μελῶν, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται κατ' ἔτος κατὰ σειρὰν τῆς χειροτονίας των.

Ὅταν ἐξαιρετικὴ περίπτωσις ἐπιβάλλῃ, συνέρχονται οἱ ἐπίσκοποι μιᾶς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας ἢ μεγαλυτέρας ἐκκλησιαστικῆς περιφερείας καὶ ἀποτελοῦσιν τοπικὴν Σύνοδον.

Ὅταν δὲ συνέλθουν ἐπίσκοποι ἀπὸ ὅλην τὴν οἰκουμένην διὰ νὰ συσχεφθοῦν πρὸς λύσιν σπουδαίων ζητημάτων, ἀποτελεῖται οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Αἱ οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι ἀποφαίνονται ἀλαθῆτως· συνεκροτήθησαν δὲ ἐπὶ τριαυτὰ ἐν ὄλῳ ἀπὸ τοῦ τέταρτου μέχρι τοῦ ὄγδδου αἰῶνος.

Μετὰ τὴν χειροτονίαν ὁ κληρικὸς δὲν δύναται νὰ νυμφευθῇ. Οἱ διάκονοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι δύναται νὰ εἶνε ἔγγαμοι, οἱ ἐπίσκοποι ὅμως λαμβάνονται ἐκ τῶν ἀγάμων.

§ 27. Τὰ μυστήρια εἰς τὴν δυτικὴν καὶ τὴν διαμαρτυρομένην Ἐκκλησίαν.

Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία ἀποδέχεται ἐπίσης ἐπὶ μυστήρια, ὅσα καὶ ἡ Ὁρθόδοξος. Οἱ διαμαρτυρόμενοι ὅμως ἀποδέχονται μόνον δύο μυστήρια, τὸ βάπτισμα καὶ τὴν θείαν εὐχαριστίαν· ἔχουν καὶ αὐτοὶ χρίσμα, γάμον, ἱερωσύνην, ἀλλὰ ὡς ἀπλὰς τελετάς, ὄχι ὡς μυστήρια, δηλαδὴ δὲν πικραδέχονται ὅτι μεταδίδεται κατὰ τὴν τέλεσιν αὐτῶν ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἡ δυτικὴ καὶ ἡ διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία ἔχουν διαφορὰς τινὰς ὡς πρὸς τὴν τέλει τῶν μυστηρίων ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν μας· αἱ κυριώτεραι τούτων εἶνε αἱ ἑξῆς :

Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία, ἀντὶ νὰ βαπτίξῃ, θαντίζει μὲ ὕδωρ τοὺς πιστοὺς παρὰ τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος καὶ τὴν συνήθειαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας.

Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία ἐχώρησεν τὴν τέλει τοῦ χρίσματος ἀπὸ τὸ βάπτισμα· ὁ βαπτισθεὶς δηλαδὴ μανθάνει πρῶτον τὰ στοιχεῖα τῆς κατηχήσεως, καὶ ὕστερον, μετὰ τὸ ἕβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας, συνήθως εἰς ἡλικίαν 12—14 ἐτῶν, λαμβάνει τὸ χρίσμα. Ἐνῶ δὲ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας τὸ χρίσμα τελεῖ πᾶς ἱερεὺς, εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν μόνον ὁ ἐπίσκοπος δικαιούται νὰ τὸ τελέσῃ.

Κατὰ τὴν θεῖαν εὐχαριστίαν ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ μεσαίωνος ἀντὶ συνήθους ἄρτου προσφέρει ἄζυμα, ἐκ δὲ τοῦ ἡγιασμένου οἴνου, λευκοῦ συνήθως, δίδει μόνον εἰς τοὺς κληρικούς, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τοὺς λαϊκούς. Δὲν δύναται δὲ ὁ παῖς νὰ μεταλάβῃ πρὶν λάβῃ τὸ χρίσμα. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι μεταλαμβάνουν καὶ ἄρτου καὶ οἴνου.

Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία παρέχει τὸ εὐχέλαιον μόνον εἰς τοὺς ἐτοιμοθανάτους, ὡς ἐφόδιον διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

Εἰς τὴν διαμαρτυρομένην Ἐκκλησίαν δὲν ὑπάρχουν ἐπίσκοποι, ἀλλὰ μόνον διάκονοι καὶ πρεσβύτεροι. Ἡ ἀγγλικὴ Ἐκκλησία ἔχει καὶ ἐπισκόπους, λέγεται δὲ διὰ τοῦτο καὶ ἐπισκοπικὴ. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι κληρικοὶ εἶνε ἕγγαμοι. Εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν οἱ κληρικοὶ ὑποχρεοῦνται νὰ εἶνε ἄγαμοι.

§ 28. Περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀποθάνῃ, ἡ ψυχὴ χωρίζεται ἀπὸ τὸ σῶμα. καὶ τὸ μὲν σῶμα, ὡς ὑλικὸν καὶ φθαρτὸν, ἀποσυντίθεται, ἡ δὲ ψυχὴ, ὡς ἄυλος, μένει ἀθάνατος. Καὶ αἱ μὲν ψυχαὶ τῶν ἀγαθῶν

μεταβαίνουν εἰς τὸν παράδεισον, ὅπου προαπολαμβάνουν μέρος τῶν ἀμοιβῶν, αἱ δὲ ψυχαὶ τῶν κακῶν μεταβαίνουν εἰς τὴν κόλασιν, ὅπου προαπολαμβάνουν μέρος τῶν ποινῶν.

Ὅταν ὁ Σωτὴρ ἔλθῃ πάλιν ἐνδόξως, «κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς», τότε τὰ σώματα τῶν νεκρῶν θὰ ἀναστοῦν πνευματικώτερα καὶ ἀθάνατα καὶ θὰ ἐνωθοῦν μετὰ τὰς ψυχὰς τῶν· τὰ δὲ σώματα τῶν ζώγων θὰ ἀλλαγοῦν καὶ θὰ γίνουν καὶ αὐτὰ πνευματικώτερα καὶ ἀθάνατα. Τότε θὰ παρουσιαθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὅσοι ἔζησαν εἰς τὴν γῆν, ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, πρὸ τοῦ δικαίου Κριτοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς θὰ ἐμφανισθῇ μετὰ δόξαν, συνοδευόμενος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους του καὶ θὰ κρίνῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀναλόγως τῶν πράξεών των: «ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ».(¹)

Ὅπως ἀνέπτυξεν ὁ Σωτὴρ, εἰς τὴν εἰκόνα τῆς μελλούσης κρίσεως (²) ὅσοι ἦσαν καλοὶ πρὸς τὸν πλησίον θὰ θεωρηθοῦν ὅτι εὐηργέτησαν αὐτὸν τὸν Σωτῆρα, ἐνῶ οἱ κακοὶ πρὸς τὸν πλησίον θὰ θεωρηθοῦν ὡς κακοὶ πρὸς Αὐτόν.

Καὶ οἱ μὲν ἀγαθοὶ θὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν παράδεισον, οἱ δὲ κακοὶ εἰς τὴν κόλασιν. Εἰς τὸν παράδεισον οἱ ἀγαθοὶ θὰ ζοῦν εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τὸν Θεόν, τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἁγίους του, θὰ ἔχουν διαρκῆ χαρὰν καὶ γαλήνην καὶ θὰ εἶναι μακρὰν ἀπὸ πᾶσαν θλίψιν καὶ στενοχωρίαν. Οἱ δὲ κακοὶ εἰς τὴν κόλασιν, μακρὰν τοῦ Θεοῦ, θὰ ἔχουν διαρκῶς λύπην καὶ στεναγμούς, καὶ θὰ ἔχουν πάντοτε ἐνώπιόν των τὰς κακὰς των πράξεις.

Οἱ καλοὶ θὰ μένουν αἰωνίως εἰς τὸν παράδεισον καὶ οἱ κακοὶ εἰς τὴν κόλασιν, ὅπως διδασκόμεθα ἀπὸ τὴν παραβολὴν τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου.(³)

Αἱ ἀμοιβαὶ εἰς τὸν παράδεισον καὶ αἱ ποιναὶ εἰς τὴν κόλασιν δὲν εἶναι αἱ αὐταὶ δι' ὅλους, ἀλλὰ θὰ ποικίλλουν ἀναλόγως τῶν πράξεων ἐκάστου.

Πότε θὰ γίνῃ ἡ μέλλουσα κρίσις δὲν γνωρίζομεν, Διὰ τοῦτο

(1) Ρωμ. Β'. 6.

(2) Ματθ. ΚΕ', 31—46.

(3) Λουκ. ΙΓ'. 19—31.

πρέπει νὰ εἴμεθα πάντοτε ἔτοιμοι μὲ καλὰς πράξεις, ὅπως ἐδίδασκεν ὁ Σωτὴρ τὴν παραβολὴν τῶν δέκα παρθένων (1).

Περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς διδάσκουν τὰ ἄρθρα ια' καὶ ιβ' τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως· τὸ ια' διδάσκει «προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν», τὸ δὲ ιβ' «καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος» (2).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΗΘΙΚΟΝ

§ 29. Περὶ δεκαλόγου.

Εἰς τὸ δογματικὸν μέρος τῆς Κατηχήσεως ἐδιδάχθημεν τὰς ἀληθείας, τὰς ὁποίας, ὡς ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, πρέπει νὰ πιστεύωμεν. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο· ἡ πίστις μας πρέπει νὰ δεικνύεται μὲ ἔργα ἀγαθὰ, διότι «ὡσπερ τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρὸν ἔστιν, οὕτω καὶ ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἔστιν» (3).

Εἰς τὸ δευτέρον μέρος τῆς Κατηχήσεως, τὸ ἠθικόν, θὰ μάθωμεν τὰς ἠθικὰς ἀληθείας, δηλ. τὰ καθήκοντα, τὰ ὁποία ὡς Χριστιανοί, πρέπει νὰ ἐκτελῶμεν, πρὸς τὸν Θεόν, τὸν πλησίον καὶ τὸν ἑαυτὸν μας.

Τὰ καθήκοντά μας αὐτὰ διδάσκονται περιληπτικῶς εἰς τὰς δέκα ἐντολάς, τὰς ὁποίας ἔδωκεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Μωϋσέως εἰς τοὺς Ἑβραίους, ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ. Ἐκ τῶν δέκα ἐντολῶν αἱ μὲν τέσσαρες πρῶται διδάσκουν τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν Θεόν, αἱ δὲ ἕξ τελευταῖαι πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὸν ἑαυτὸν μας.

---

(1) Ματθ. ΚΕ', 1—3.

(2) Οἱ μαθηταὶ ἐνταῦθα, δεόν νὰ ἐκμάθωσιν ἐν συνεχείᾳ ὁλόκληρον τὸ κείμενον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

(3) Ἰακώβου Β', 26.

Ὁ Σωτὴρ δὲν κατήργησε τὸν δεκάλογον, ἀλλὰ τοῦναντίον τὸν συνεπλήρωσεν, ἰδίως εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν. Αἱ δέκα ἐντολαί, ὅπως συνεπληρώθησαν ἀπὸ τὸν Σωτῆρα, εἶνε δι' ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς ὁ κανὼν τοῦ ὄρθου βίου.

§ 30. Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν εὐσέβεια.

Εἶδαμεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶνε δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος· ὅτι Αὐτὸς προνοεῖ διὰ τὸν κόσμον καὶ ἰδιαιτέρως δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους· ὅτι αὐτὸς εἶνε μὲ μίαν λέξιν ὁ οὐράνιος Πατὴρ μας ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχεται «πᾶσα δόσις ἀγαθῆ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον» (1). Αὐτὸν λοιπόν, τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινὸν Θεόν, πρέπει νὰ λατρεύωμεν, οὐχὶ δὲ ψευδεῖς θεοὺς, ὅπως οἱ εἰδωλολάτραι, οἱ ὅποιοι κάμνουν εἰδῶλα καὶ ὁμοιώματα τῶν διαφόρων ὄντων τῆς φύσεως, τοῦ οὐρανοῦ, τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης καὶ τὰ προσκυνοῦν,

Ταῦτα διδάσκουν αἱ δύο πρῶται ἐντολαί.

Ἐκ τούτων ἡ πρώτη εἶναι ἡ ἐξῆς : «Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ». Ἡ δὲ δευτέρα ἐντολὴ συμπληροῖ τὴν πρώτην καὶ διδάσκει : «Οὐ ποιήσεις σευτῶ εἰδῶλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς».

Ἡ τιμητικὴ προσκύνησις τῶν εἰκόνων τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν ἁγίων οὐδόλως ἀντιβαίνει εἰς τὴν δευτέραν ἐντολήν, διότι τὰς εἰκόνας δὲν λατρεύομεν, ἀλλὰ τιμῶμεν, ἐπειδὴ εἰκονίζουσι πρόσωπα ἱερά.

Ὅταν λέγωμεν ὅτι λατρεύομεν τὸν Θεὸν ἐννοοῦμεν : α') ὅτι πιστεύομεν εἰς Αὐτὸν καὶ εἰς ὅλας τὰς ἀληθείας, τὰς ὁποίας ἀπεκάλυψε, β') ὅτι ἐλπίζομεν εἰς τὴν προστασίαν του καὶ γ') ὅτι ἀγαπῶμεν Αὐτόν, μὲ ὅλην τὴν καρδίαν, διότι «Αὐτὸς πρῶτος ἠγάπησεν ἡμᾶς» (2).

(1) Ἰακ. Α', 17.

(2) Α' Ἰωάν. Δ', 19.

Τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν ἐχαρακτήρισεν ὁ Κύριος ὡς τὴν πρῶτην καὶ μεγίστην ἐντολήν· «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου· αὕτη ἐστὶ πρῶτη καὶ μεγάλη ἐντολή» (1).

Τὴν ἀγάπην μας πρὸς τὸν Θεὸν πρέπει νὰ ἐκδηλώνωμεν ὅπως ἀρμόζει εἰς αὐτόν, ὡς τέλειον πνεῦμα, ὄχι μὲ ὑλικὰς θυσίας, ἀλλ' ὅπως εἶπεν ὁ Σωτὴρ, εἰς τὸν διάλογον μὲ τὴν Σαμαρεΐτιδα «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» (2) καὶ κυρίως τηροῦντες τὰς ἐντολάς του: «Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἵνα τὰς ἐντολάς αὐτοῦ τηρῶμεν» (3).

§ 31. Ἡ προσευχή.

Ὁ εὐσεβὴς ἄνθρωπος αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ προσεύχεται, δηλ. νὰ ἐκδηλώῃ μὲ λόγους τὴν εὐσέβειάν του πρὸς τὸν Θεόν.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος προσεύχεται, ἢ ζητεῖ νὰ λάβῃ τι παρὰ τοῦ Θεοῦ (ὅπως εἰς τὸ «Πάτερ ἡμῶν»), ὁπότε ἡ προσευχὴ λέγεται δέησις· ἢ εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα λαμβάνει παρ' αὐτοῦ (ὅπως «ἐκ τοῦ ὕπνου ἐξανιστάμενος, εὐχαριστῶ σοι ἅγια Τριάς»), καὶ ἀνυμνεῖ τὸν Θεὸν διὰ τὸ μεγαλεῖόν του (ὅπως «Δόξα σοι, Βασιλεῦ, Θεὲ παντοκράτωρ») καὶ τότε ἡ προσευχὴ λέγεται δοξολογία.

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρὼν, πανταχοῦ δυνάμεθα νὰ προσευχώμεθα πρὸς αὐτόν, κυρίως ὁμως τόπος προσευχῆς εἶνε οἱ ἱεροὶ ναοί, διότι ἐκεῖ τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, κηρύσσεται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ψάλλονται ὕμνοι πρὸς τὸν Θεόν, καὶ διότι ἐκεῖ γίνεται ζωηρότερος ὁ ἀδελφικὸς σύνδεσμος μὲ τοὺς συμπροσευχομένους· καὶ ἡ διακόσμησις δὲ τῶν ναῶν συντελεῖ εἰς ἀνύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος.

Τὴν προσευχὴν μας δὲν πρέπει νὰ λέγωμεν μηχανικῶς ἐκ

(1) Ματθ. ΚΒ'. 37.

(2) Ἰωάν. Δ'. 24.

(3) Ἰωάν. Α' Γ'. 3.

συνηθείας, ἀλλὰ νὰ ἐννοῶμεν καὶ νὰ ἐκτελῶμεν ὅσα λέγομεν κατ' αὐτήν. Ἐπίσης ἡ προσευχὴ δὲν πρέπει νὰ γίνεται χάριν ἐπιδείξεως διὰ νὰ δεῖξωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅτι εἴμεθα εὐσεβεῖς, διότι τοιαύτην προσευχὴν δὲν δέχεται ὁ Κύριος. Ἐπειδὴ δέ, ὅταν προσευχόμεθα εὐρισκόμεθα εἰς κοινωνίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ προσέχωμεν εἰς πᾶσαν λέξιν καὶ κίνησιν καὶ εἰς τὴν στάσιν μας. Ἐπίσης δὲ πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν πᾶσαν βαττολογίαν, ἤτοι φλυαρίαν, διότι ὁ Θεὸς γνωρίζει τίνος ἔχομεν ἀνάγκην πρὶν τοῦ ζητήσωμεν.

§ 32. Ἡ Κυριακὴ προσευχή.

Διὰ ν' ἀποφεύγωμεν τὰς φλυαρίας καὶ τὰς περιττολογίας εἰς τὴν προσευχὴν, αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ομιλίαν μᾶς ἔδωκε τὸν τύπον, κατὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ προσευχόμεθα. Ἡ προσευχὴ αὕτη, λέγεται Κυριακὴ προσευχή, ἐπειδὴ ἐδιδάχθη εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸν Κύριον· λέγεται δὲ καὶ ἀπὸ τὰς πρώτας λέξεις «Πάτερ ἡμῶν».

Ἡ Κυριακὴ προσευχὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ἐπίκλησιν, τὰ ἑπτὰ αἰτήματα καὶ τὸν ἐπίλογον καὶ εἶνε ἡ ἑξῆς:

Ἐπίκλησις: Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς·

α' αἶτημα: Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου·

β' αἶτημα: Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου·

γ' αἶτημα: Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

δ' αἶτημα: Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον.

ε' αἶτημα: Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφελήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.

σ' αἶτημα: Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν.

ζ' αἶτημα: Ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Ἐπίλογος: Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν.

Εἰς τὴν ἐπίκλησιν λέγομεν τὸν Θεὸν «Πατέρα», διότι εἶνε ὁ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ὅλων τῶν ἀνθρώ-

πων· λέγομεν δὲ «ἡμῶν» διὰ τὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν ἀδελφικὴν σχέσιν, ἢ ὁποῖα ἐνώνει πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Ἐὰν καὶ ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρών, λέγομεν ὅτι εἶνε «ἐν τοῖς οὐρανοῖς», διὰ τὰ δεῖξωμεν τὸ μεγαλεῖόν του, ὅτι δὲν εὐρίσκεται μόνον εἰς τὴν γῆν ὡς ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς οὐρανοὺς.

Ἀπὸ τὸν Θεὸν ζητοῦμεν πρῶτον τὰ ἁγιασθῆ τὸ ὄνομά του, δηλ. τὰ δοξασθῆ, τὰ τιμηθῆ τὸ ὄνομά του ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὰ καλὰ τῶν ἔργα.

Εἰς τὸ δεύτερον αἶτημα ζητοῦμεν τὰ ἔλθῃ εἰς τὴν γῆν ἢ βασιλεία τοῦ Θεοῦ· τὰ βασιλεύη, δηλαδή, εἰς τὴν γῆν ὁ θεῖος νόμος καὶ οὐχὶ τὸ κακόν. Ὅταν δὲ γίνῃ τοῦτο θὰ ἐκτελεῖται τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως γίνεται εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους· τοῦτο δὲ ζητοῦμεν εἰς τὸ τρίτον αἶτημα.

Εἰς τὸ τέταρτον αἶτημα ζητοῦμεν τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον (τὸν ἀναγκαῖον), δηλαδή πάντα τὰ ἀπαραίτητα δι' ἡμᾶς ὕλικὰ ἀγαθὰ, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερον εἶνε ὁ ἄρτος. Λέγομεν δὲ «σήμερον», διὰ τὰ δεῖξωμεν τὴν ὀλιγάρκειάν μας καὶ ὅτι δὲν ἀνησυχοῦμεν διὰ τὴν αὔριον, ἀφοῦ γνωρίζομεν ὅτι ὁ Θεὸς προνοεῖ δι' ἡμᾶς.

Μὲ τὸ πέμπτον αἶτημα παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν τὰ συγχωρήσῃ τὰ ἁμαρτήματά μας, τὰ ὁποῖα παρίστανται ὡς χρεὴ πρὸς Αὐτόν, μὲ τὴν συμφωνίαν τὰ συγχωρῶμεν καὶ ἡμεῖς τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων πρὸς ἡμᾶς.

Ἐπειδὴ γνωρίζομεν ὅτι ὁ Θεὸς πολλάκις δοκιμάζει τοὺς ἀνθρώπους, διὰ τὰ ἴδῃ τὴν πίστιν των, ὅπως λ. χ. τοὺς πρωτοπλάστους, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰωβ κτλ. παρακαλοῦμεν τὸν Θεόν, εἰς τὸ ἕκτον αἶτημα, τὰ μὴ μᾶς ὑποβάλλῃ εἰς τοιαύτας δοκιμασίας, τὰς ὁποίας θὰ μᾶς ἦτο δύσκολον τὰ ὑπερνικήσωμεν, ἔνεκα τῆς ἀδυναμίας μας. Ἀλλὰ τοῦναντίον, μὲ τὸ ἕβδομον αἶτημα παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν τὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, δηλ. ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὰ μᾶς ἐνισχύσῃ εἰς τὸν ἀγῶνα κατ' αὐτῆς.

Διὰ τοῦ ἐπιλόγου, τέλος, ἐξηγεῖται ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ζητοῦμεν πάντα ταῦτα παρὰ τοῦ Θεοῦ· διότι Αὐτὸς εἶνε ὁ βασιλεύς, ὁ παντοδύναμος καὶ ὁ δοξασιμένος αἰωνίως. Τὸ δὲ «ἀμήν»

εις τὸ τέλος σημαίνει ἄς γίνη εἴθε νὰ γίνουν ὅσα ηὐχήθημεν εἰς τὴν Κυριακὴν προσευχὴν.

§ 33. Περὶ ἑορτῶν.

Εἰς τὸν Θεὸν πρέπει καθ' ἑκάστην νὰ προσευχώμεθα. Ἐπειδὴ ὅμως τὰς καθημερινὰς ἔχομεν καὶ τὴν ἐργασίαν μας, δὲν δυνάμεθα νὰ διαθέτουμεν πολὺν χρόνον διὰ τὴν προσευχὴν μας. Διὰ τοῦτο ὠρίσθη ἀπὸ τοὺς ἀποστολικούς χρόνους ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος ὡς ἡμέρα ἀργίας διὰ τοὺς Χριστιανούς, ὥστε νὰ ἀφιερώνωμεν αὐτὴν διὰ τὰ θρησκευτικὰ μας καθήκοντα. Ὁρίσθη δὲ ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος, διότι κατ' αὐτὴν ἀνέστη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκ νεκρῶν· καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου ὠνομάσθη ἡ ἡμέρα αὕτη Κυριακή. Βραδύτερον δέ, μετὸν καιρὸν, ὠρίσθησαν αἱ διάφοροι ἑορταὶ εἰς μνήμην καὶ τιμὴν τοῦ Σωτῆρος, τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων.

Αἱ ἑορταὶ δὲν ἔχουν μόνον θρησκευτικὸν σκοπὸν, ἀλλ' ἔχουν καὶ ὑγιεινὸν σκοπὸν· διότι κατ' αὐτὰς ὁ ἄνθρωπος ἀναπαύεται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, καὶ προφυλάσσεται ἀπὸ τὴν ὑπερκόπωσιν καὶ τὴν ἐξάντλησιν καὶ ἀντλεῖ νέας δυνάμεις διὰ τὴν ἐργασίαν.

Ὁ Θεός, διὰ τῆς τετάρτης ἐντολῆς καθώρισεν εἰς τοὺς Ἑβραίους ἕξ ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος νὰ ἐργάζωνται, τὴν δὲ ἑβδόμην, τὸ σάββατον, ν' ἀφιερώνουν εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ τὴν τηροῦν ἁγίαν δηλ. καθαρὰν ἀπὸ πᾶσαν βεβήλωσιν. Ἡ τετάρτη ἐντολὴ εἶνε ἡ ἐξῆς: «Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἁγιάζειν αὐτήν· ἕξ ἡμέρας ἐργᾶ καὶ ποιήσεις ὅλα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου»,

Οἱ Ἑβραῖοι ἐτήρουν αὐστηρότατα τὸ σάββατον· κατ' αὐτὸ ἀπαγορεύετο ὁ περίπατος πλεόν ἀπὸ ἡμίσειαν ὥραν (σαββάτου ὁδός), ὡς καὶ ἡ ἐκτέλεσις πάσης ἐργασίας, ἔστω καὶ ἀπολύτου ἀνάγκης καὶ αὐτὴ ἡ ἀγαθοεργία. Δι' αὐτὸ οἱ Φαρισαῖοι κατηγοροῦν τὸν Ἰησοῦν, διότι ἐθαυματούργησε ἡμέραν Σαββάτου καὶ διότι ἐπέτρεψε κατ' αὐτὸ εἰς τοὺς μαθητὰς του νὰ κόπτουν στάχνας.

Ὁ Σωτὴρ ὅμως μᾶς ἐδίδαξεν ὅτι δὲν ἐδημιουργήθη ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ νὰ τηρῆ τὸ σάββατον, ἀλλὰ τὸ σάββατον ἔγινε διὰ τὸ καλὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπομένως ὅταν πρόκειται διὰ τὸ καλὸν τοῦ ἀτόμου ἢ τῆς κοινωνίας ἐπιτρέπεται, καὶ ἐνίοτε ἐπιβάλλεται ἡ ἐργασία καὶ κατὰ τὰς ἐορτάς· «τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ' ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον». (1)

§ 34. Πῶς πρέπει νὰ μεταχειριζώμεθα τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Ἄφοῦ ὁ Θεὸς εἶνε τὸ τέλειον ὄν, πρέπει νὰ προφέρωμεν τὸ ὄνομά του μετὰ τοῦ μεγίστου σεβασμοῦ. Ἐλλειψιν δὲ σεβασμοῦ πρὸς τὸν Θεὸν δεικνύουν ὅσοι μεταχειρίζονται τὸ ὄνομά του ἀνευλαβῶς, δηλ. ὅσοι ἀναφέρουν αὐτὸ εἰς βλασφημίας ἢ τὸ ἐπικαλοῦνται εἰς ὄρκους ψευδεῖς καὶ χωρὶς ἀνάγκην.

Τὴν ἀνευλαβῆ χρῆσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἀπαγορεύει ἡ τρίτη ἐντολή· «οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ» (δηλ. νὰ μὴ λάβῃς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ σου χωρὶς λόγον).

Ὁ Σωτὴρ συνεπλήρωσε τὴν τρίτην ἐντολήν καὶ εἶπε νὰ ἀποφεύγωμεν ἀνευ λόγου πάντα ὄρκον, ὄχι μόνον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ὄνομα παντὸς προσώπου ἢ πράγματος, διότι τὸ νὰ ὀρκίζεται τις εἰς δημιουργήματα εἶνε τὸ αὐτὸ ὡς νὰ ὀρκίζεται εἰς αὐτὸν τὸν Δημιουργόν. Οἱ ἄνθρωποι ὅπως εἶπεν ὁ Σωτὴρ, πρέπει νὰ εἶνε τόσον φιλαλήθεις, ὥστε νὰ ἀρκῆ πρὸς βεβαίωσιν τῶν λόγων των τὸ ναὶ καὶ τὸ ὄχι.

Μόνον εἰς ἐντελῶς ἔξαιρετικὰς περιστάσεις ἐπιτρέπεται ὁ ὄρκος π. χ. ὅταν ζητῆ τοῦτο ἢ πολιτεία εἰς τὸ δικαστήριον, ἢ ὅταν πρόκειται ν' ἀναλάβωμεν ὑπηρεσίαν τινα κτλ.

Ἄλλ' ἐννοεῖται ὅτι ὅταν εὐρεθῶμεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὀρκισθῶμεν, πρέπει νὰ πράττωμεν τοῦτο μὲ πλήρη συναίσθησιν τῆς σοβαρότητος τῆς πράξεως καὶ νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ψευδὴς ἢ ἀνευ λόγου ὄρκος εἶνε μέγιστον ἁμάρτημα.

(1) Μάρκου Β'. 27.

§ 35. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον
καὶ τὸν ἑαυτὸν μας.

Ὅταν εἷς νομικὸς ἠρώτησε τὸν Σωτῆρα ποία εἶνε ἡ μεγαλύτερα ἐντολὴ εἰς τὸν νόμον, ὁ Σωτῆρ ἀπήντησεν ὅτι ἡ μεγάλη καὶ πρώτη ἐντολὴ εἶνε ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν· προσέθεσε δὲ ἀμέσως ὅτι δευτέρα ἐντολὴ, ὁμοία πρὸς τὴν πρώτην, εἶνε : «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν». (1)

Πλησίον δὲ ὁ Χριστὸς ἐννοεῖ πάντα ἄνθρωπον, ὅπως ἐξήγησεν εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀγαθοῦ Σαμαρείτου. (2)

Τὴν ἀγάπην ταύτην πρὸς τὸν πλησίον ἐξαοκλήρησεν ὁ Σωτῆρ ὡς τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῶν μαθητῶν του : «ἐν τούτῳ γνώσκονται, πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις». (3)

Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸν εἶνε ἀλληλένδετος μετὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον· δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ἐνῶ μισεῖ τὸν πλησίον (4) διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ἀγαπᾷ τὸν πλησίον, καὶ τὸ ἐναντίον, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ τὸν πλησίον εἶνε ὡς νὰ ἀγαπᾷ αὐτὸν τὸν Θεόν. Τοῦτο μᾶς ἐδίδαξεν ὁ Σωτῆρ εἰς τὴν εἰκόνα τῆς μελλούσης κρίσεως, ὅπου τοὺς εὐεργετήσαντας τὸν πλησίον θεωρεῖ ὡς εὐεργετήσαντας αὐτὸν τὸν ἴδιον· «ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε». (5)

Ἡ ἀγάπη αὕτη πρὸς τὸν πλησίον πρέπει νὰ ἐπεκτείνεται καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς, «ἀγαπατε τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν». (6) Παράδειγμα δὲ τῆς τοιαύτης ἀγάπης μᾶς ἔδωκεν αὐτὸς ὁ Σωτῆρ, ὁ ὁποῖος ἤρχετο διὰ τοὺς σταυρωτάς του.

Ὁ Σωτῆρ ὅταν ἔδίδαξε νὰ ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον ὡς τὸν

(1) Ματθ. ΚΒ'. 59.

(2) Λουκᾶ Γ'. 30 κ. ἐπ.

(3) Ἰωάν. ΙΓ'. 35.

(4) Α' Ἰωάν. Δ'. 20 κ. ἐ.

(5) Ματθ. ΚΕ'. 40.

(6) Ματθ. Ε'. 44.

ἑαυτὸν μας προϋπέθετε τὴν ἀγάπην ταύτην πρὸς τὸν ἑαυτὸν μας.

Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ σέβεται ἑαυτὸν, ὡς δημιουργημα τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν ὑψηλὸν προορισμὸν του, νὰ ὁμοιάσῃ πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ ἀγάπη ὅμως πρὸς ἑαυτὸν δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνει τὰ ὅρια καὶ νὰ καταντᾷ φιλαυτία, ἀλλὰ νὰ συμβαδίζει ἁρμονικῶς μετὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον.

§ 36. Ἡ τιμὴ πρὸς τοὺς γονεῖς.

Μετὰ τὸν Θεὸν πρέπει νὰ τιμῶμεν τοὺς γονεῖς μας, διότι αὐτοὶ μᾶς ἔδωκαν τὴν ζωὴν, αὐτοὶ ἐφρόντισαν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν μόρφωσίν μας, αὐτοὶ μᾶς ἔδωκαν τόσα δείγματα ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως.

Διὰ τοῦτο μετὰ τὰς τέσσαρας πρώτας ἐντολάς, αἱ ὁποῖαι μᾶς διδάσκουν τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καθήκοντα, ἡ πέμπτη ἐντολὴ μᾶς διδάσκει τὸ καθήκον μας πρὸς τοὺς γονεῖς, μετὰ τὰς λέξεις : «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου».

Ὅταν λέγωμεν τιμὴν πρὸς τοὺς γονεῖς ἐννοοῦμεν πάντα τὰ πρὸς αὐτοὺς καθήκοντα, δηλ. ἀπόλυτον σεβασμὸν, ὑπακοὴν καὶ εὐγνωμοσύνην· ἡ τιμὴ δὲ αὕτη πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ εἰλικρινῆ ἀγάπην πρὸς αὐτούς, οἱ ὁποῖοι τόσον εἰργάσθησαν, ἐκοπίασαν καὶ ὑπέφεραν δι' ἡμᾶς καὶ τόσον μᾶς ἠγάπησαν. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν αἰσθάνεται ἀγάπην πρὸς τοὺς γονεῖς του εἶνε ἀνάξιος νὰ λέγεται καὶ ἄνθρωπος. Τοῦναντίον εἰς ὅλα τὰ ἔθνη καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς βλέπομεν νὰ θεωρῆται ὡς μεγίστη ἀρετὴ ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς γονεῖς.

Ἀπὸ δὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἔχομεν πλεῖστα παραδείγματα τέκνων εὐσεβῶν, ὡς τὸν Ἰωσήφ, τὴν Ρούθ, τὸν Τοβίτ, βλέπομεν δὲ πῶς ὅλα αὐτὰ τὰ τέκνα τὰ εὐσεβῆ πρὸς τοὺς γονεῖς των ἠτύχησαν εἰς τὴν γῆν καὶ ἠγαπήθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν· ἐνῶ τοῦναντίον εἶδαμεν τὸ οἰκτρὸν τέλος τοῦ Ἀβεσσαλώμ, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀσεβὴς πρὸς τὸν πατέρα του Δαυῖδ.

Ἀπὸ δὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης ἔχομεν αὐτὸν τὸν Σωτῆρα παράδειγμα σεβασμοῦ καὶ τιμῆς πρὸς τοὺς γονεῖς.

Ὅχι μόνον «ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς» (1), ἀλλὰ καὶ ὅτε ἦτο ἐπὶ τοῦ σταυροῦ καὶ ὑπέφερε τὰ φοβερώτερα τῶν μαρτυριῶν, διὰ τὴν ἁγίαν Μητέρα του ἐφρόντισε καὶ παρεκάλεσε τὸν Ἰωάννην νὰ τὴν περιποιῆται ὡς μητέρα του. Τὸ θέλημά του ὑπέτασσε διαρκῶς εἰς τὸ θέλημα τοῦ οὐρανοῦ Πατρός του καὶ εἰς χεῖρας Αὐτοῦ παρέδωκε τὸ Πνεῦμά του ὅταν ἀπέθνησκεν.

Καὶ διὰ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς οἰκογενείας μας ὀφείλομεν ἰδιαιτέρως ἀγάπην καὶ φροντίδα.

Τιμὴν ὀφείλομεν καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἀξίους τιμῆς καὶ μάλιστα πρὸς ὅσους φροντίζουν διὰ τὴν ὕλικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ εὐημερίαν μας· δηλ. πρὸς τοὺς κηδεμόνας, τοὺς διδασκάλους, τοὺς εὐεργέτας καὶ τοὺς λειτουργοὺς τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὅποιοι εἶνε διάκονοι τοῦ Θεοῦ «εἰς τὸ ἀγαθόν» (2).

§ 37. Ἡ φιλοπατρία.

Βαθυτάτην τιμὴν καὶ ἀγάπην ὀφείλομεν εἰς τὴν μητέρα ὄλων τῶν Ἑλλήνων, πρὸς τὴν δοξασμένην πατρίδα μας, τὴν Ἑλλάδα.

Πρέπει μὲ κάθε τρόπον νὰ φροντίζωμεν νὰ κάμωμεν πᾶν ὅ,τι συντελεῖ εἰς δόξαν καὶ εἰς τιμὴν τῆς.

Τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Πατρίδα διδασκόμεθα ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν. Εἰς τὴν ἱερὰν ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶδαμεν ὅτι ὅταν ὁ Ἰακώβ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, ὅπου ἔμεινεν εἴκοσιν ἔτη, ἕνα πόθον εἶχε, πῶς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς αὐτήν. Ἡ τελευταία θέλησίς του, ὅταν ἔζη κατὰ τὸ γῆρας του εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἦτο νὰ ταφῆ εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων του, ὅπου καὶ ἐτάφη ἀπὸ τὸν εὐσεβῆ υἱόν του Ἰωσήφ. Εἶδαμεν πόσον ὁ Μωϋσῆς ἠγάπα τοὺς συμπατριώτας του καὶ εἰς ὄλον του τὸν βίον εἰργάσθη διὰ τὴν εὐτυχίαν των. Εἶδαμεν τί νοσταλγίαν διὰ τὴν πατρίδα του ἠσθά-

1) Λουκ. Β'. 51.

2) Ρωμ. ΙΓ'. 4.

νοντο οἱ Ἑβραῖοι εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν· τί πατριωτισμὸν ἔδειξαν κατὰ τοὺς διωγμοὺς Ἀντιόχου τοῦ ἐπιφανοῦς καὶ τί παραδείγματα ἡρωϊκῆς αὐτοθυσίας μᾶς ἔδωκεν ὁ Ἐλεάζαρος καὶ ἡ μήτηρ μὲ τὰ ἑπτὰ τέκνα τῆς.

Εἰς δὲ τὴν ἱερὰν ἱστορίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶδαμεν τὸ ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον τοῦ Σωτῆρος διὰ τὸ Ἰσραηλιτικὸν ἔθνος. Λέγει ὅτι ἐστάλη διὰ τὴν σῶσιν τοὺς ὁμοεθνεῖς τοῦ Ἰσραηλῆτας· τὰ θαύματά του πρὸς αὐτοὺς ἀπευθύνονται· εἰς τοὺς μαθητάς του συνιστᾷ τὴν κηρύξασθαι πρῶτον πρὸς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν λυπεῖται διότι βλέπει τὴν διαφθορὰν τοῦ λαοῦ καὶ μὲ πόνον βαθὺν βλέπει τὴν κακίαν τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς ὁποίας προβλέπει τὸ οἰκτρὸν τέλος.

Ἰδιαιτέρως δὲ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες διδασκόμεθα τὴν ἀγαπῶμεν τὴν ἑνδοξὸν Πατρίδα μας καὶ τὴν θεωρῶμεν τιμὴν καὶ δόξαν μας· ὅτι εἴμεθα Ἕλληνες, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐθεώρησε δόξαν του ὅταν ἔμαθεν ὅτι οἱ Ἕλληνες εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἐζήτουν τὸν Ἰδὸν· τότε εἶπεν ὁ Σωτὴρ ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα διὰ τὴν δοξασθῆναι (1).

§ 38. Τὸ καθῆκον πρὸς τὴν ζωὴν.

Ἐκαστος ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη, ὅπως εἶδαμεν, ἀπὸ τὸν Θεόν, κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ, ὥστε εἰς τὸν Θεὸν ὀφείλομεν τὴν ζωὴν μας καὶ Αὐτὸς εἶνε ὁ κύριος αὐτῆς.

Μέγιστον λοιπὸν ἁμαρτήμα διαπράττει κατὰ τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀφαιρεῖ τὴν ζωὴν τοῦ δημιουργήματος Αὐτοῦ, διότι τοῦτο φέρει τὴν εἰκόνα του καὶ ἔχει ὑψηλὸν προορισμὸν τὸν ὁμοιάσει. Ὁ φονεὺς ὅμως δὲν ἁμαρτάνει μόνον κατὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἁμαρτάνει βαρύτερα κατ' ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον φονεύει, διότι τὸν στερεῖ τὴν ζωὴν, τὸ ὑψιστὸν ὑλικὸν ἀγαθόν, τὴν προϋπόθεσιν παντὸς ἄλλου ἀγαθοῦ· ἁμαρτάνει ἐπίσης κατὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ φονευθέντος, ἢ ὁποῖα χάνει μέλος προσφιλὲς ἢ καὶ

(1) Ἰωάν. ΙΒ', 20 κ. ε.

προστάται· ἀμαρτάνει κατά τῆς Πολιτείας, διότι τὴν στερεῖ ἓνα πολίτην, καὶ τέλος ὁ φονεύων ἀμαρτάνει βαρύτερα πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, διότι ἀποβαίνει μισητὸς εἰς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ καθιστᾷ τὸν βίον του ἀβίωτον. Δι' ὅλα αὐτὰ ὁ φόνος ἐθεωρήθη πάντοτε ὡς μέγιστον ἔγκλημα.

Φονεὺς εἶνε ὄχι μόνον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος φονεύει ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν θέλησίν του γίνεται αἴτιος φόνου.

Καὶ ἡ αὐτοκτονία εἶνε ἔγκλημα ὅπως ὁ φόνος· μαρτυρεῖ δὲ αὕτη ἐγωῖσμόν, ἀφοῦ ὁ αὐτοκτονῶν διὰ ν' ἀποφύγη τὰς συνεπειὰς τῆς ἰδίας ἀπερισκεψίας, ἢ ἀτυχίας, ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν λύπην, εἰς τὴν ὁποίαν βυθίζει τὴν οἰκογένειάν του· δεικνεύει δὲ συγχρόνως καὶ ἔλλειψιν ἐλπίδος πρὸς τὸν Θεόν. Αὐτοκτονεῖ ὄχι μόνον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μὲ βίαιον τρόπον θέτει τέλος εἰς τὴν ζωὴν του, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος καταστρέφει τὴν ὑγίαν του μὲ ἀσωτείας ἢ μὲ κακὸν βίον.

Ἐπάρχουν καὶ περιστάσεις τινὲς κατὰ τὰς ὁποίας ὁ φόνος δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἔγκλημα· π. χ. ἐάν τις φονεύσῃ χωρὶς νὰ ἔχη τὸ λογικόν του ἢ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ εἰς ἐκτέλεσιν ὑπηρεσίας ἢ διὰ νὰ προστατεύσῃ τὴν ζωὴν του, ἢ ὁποία κινδυνεύει. Ὅχι δὲ μόνον δὲν εἶνε ἔγκλημα, ἀλλὰ τοῦναντίον ἡρωϊσμός εἶνε ὁ φόνος καὶ ἡ αὐτοθυσία χάριν τῆς πατρίδος εἰς τὸν πόλεμον.

Τὸν σεβασμὸν τῆς ζωῆς διδάσκει ἡ ἕκτη ἐντολή· «οὐ φονεύσεις», Ὁ Σωτὴρ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμίλιαν συμπληρῶνει τὴν ἕκτην ἐντολήν καὶ διδάσκει ὄχι μόνον νὰ μὴ φονεύωμεν ἀλλ' οὔτε νὰ ὀργιζώμεθα ἢ νὰ ὑβρίζωμεν ἢ νὰ μισῶμεν τὸν ἄλλον, διότι ἀπὸ τὴν ὀργήν, τὴν ὑβρίν ἢ τὸ μῖσος δύναται νὰ προέλθῃ φόνος. «Πᾶς ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀνθρωποκτόνος ἐστίν»⁽¹⁾.

Δὲν ἀρκεῖ νὰ μὴ φονεύωμεν ἢ νὰ μὴ παραβλάπτωμεν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ζωῆς, ἀλλὰ πρέπει νὰ πράττωμεν ὅ,τι συντελεῖ εἰς ἀνάπτυξιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀληθινῆς εὐτυχίας τοῦ πλησίον καὶ ἡμῶν τῶν ἰδίων,

Ὅχι δὲ μόνον πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ

(1) Α'. Ἰωάν. Γ' 15.

ὄντα τῆς φύσεως, τὰ ὁποῖα εἶνε καὶ αὐτὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὰ ὁποῖα Αὐτὸς προνοεῖ, πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν πᾶσαν σκληρότητα· τοῦναντίον πρέπει νὰ φερώμεθα πρὸς αὐτὰ μὲ εὐσπλαγχνίαν, διότι ὅπως λέγει ἡ Ἁγία Γραφή, ὁ ἀγαθὸς λυπεῖται τὰ ζῶα (1).

§ 39. Τὸ καθήκον πρὸς τὴν τιμὴν.

Ἡ τιμὴ εἶνε πολυτιμότερον ἀγαθὸν τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν νὰ πράττωμεν ὅ,τι θὰ ἠδύνατο νὰ προσβάλλῃ τὴν τιμὴν τοῦ πλησίον καὶ νὰ δυσφημήσῃ καὶ νὰ ἀτιμάσῃ τὸν ἑαυτὸν μας· διότι ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου ἡ τιμὴ ἔχει προσβληθῆ, δὲν δύναται νὰ ζήσῃ εὐτυχῆς εἰς τὴν κοινωνίαν.

Ἰδιαιτέρως δὲ πρέπει νὰ σεβώμεθα τὴν οἰκογενειακὴν τιμὴν ἐκάστου, διότι αὐτὴ εἶνε ἡ βάσις τῆς οἰκογενειακῆς εὐτυχίας. Τοῦτο διδάσκει ἡ ἐβδόμη ἐντολή: «οὐ μοιχεύσεις».

Πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν ὄχι μόνον πᾶσαν προᾶξιν μὲ τὴν ὁποῖαν θὰ προσεβάλλετο ἡ τιμὴ τοῦ ἄλλου, ἢ ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ πάντα ψευδῆ λόγον κατὰ τοῦ ἄλλου, ἢ ἀπὸ κακίαν ἢ ἀπὸ ἐπιπολαιότητα, διότι πολλάκις ἡ συκοφαντία δύναται νὰ φέρῃ τὴν καταστροφὴν. Εἶδαμεν πῶς, χάρις εἰς τὴν συκοφαντίαν τῆς συζύγου τοῦ Πετεφρῆ, ὁ Ἰωσήφ, ἂν καὶ ἀθῶος, ἐφυλακίσθη μὲ τὴν μαρτυρίαν τῶν ψευδομαρτύρων· πῶς ἐπίσης διὰ ψευδομαρτυρίας πρὸ τοῦ Καϊάφα κατεδικάσθη αὐτὸς ὁ Σωτὴρ εἰς θάνατον. Δι' αὐτὸ ἡ ἐννάτη ἐντολή διδάσκει: «οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ».

Ἐπιπλέον πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν πᾶσαν προᾶξιν ἢ πάντα λόγον μὲ τὸν ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ προσβληθῆ ἡ τιμὴ, ἀλλὰ καὶ νὰ φροντίζωμεν μὲ κάθε τρόπον διὰ τὴν τιμὴν καὶ τὸ καλὸν ὄνομα τοῦ πλησίον καὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας. «Φρόντισον περὶ ὄνοματος· αὐτὸ γάρ σοι διαμένει ἢ χίλιοι μεγάλοι θησαυροὶ χρυσοῦ» (2).

(1) Παροιμ. ΙΒ'. 10.

(2) Σοφία Σεράρχ. ΜΑ'. 15.

§ 40. Τὸ καθῆκον πρὸς τὴν περιουσίαν.

Μετὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν τιμὴν τὸ πολυτιμότερον ἀγαθὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶνε ἡ περιουσία μετὰ τὴν ὁποίαν δύναται ἕκαστος νὰ φροντίζη διὰ τὴν συντήρησιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του. Δι' αὐτό, ἀφοῦ ἡ ἕκτη ἐντολὴ διδάσκει τὸν σεβασμὸν τῆς ζωῆς καὶ ἡ ἑβδόμη τὸν σεβασμὸν τῆς περιουσίας ἑκάστου: «οὐ κλέψεις». Ὁ ἄνθρωπος πρέπει μετ' ἔντιμον τρόπον ν' ἀποκτᾷ τὰ μέσα τῆς συντηρήσεώς του, εἶνε δὲ τοῦναντίον μέγιστον ἀμάρτημα νὰ θησαυρίζῃ κανεὶς εἰς βάρος τοῦ ἄλλου. Κλέπται δὲν εἶνε μόνον ὅσοι ἀφαιροῦν ξένον χρῆμα ἢ πρᾶγμα, ἔστω καὶ ἀσήμαντον, ἀλλὰ καὶ ὅλοι ὅσοι διὰ τὸ συμφέρον των ὁπωσδήποτε ἀπατοῦν ἢ ζημιώνουν τὸν πλησίον ἢ τὸ δημόσιον. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ προφυλάσσεται πολὺ ἀπὸ τὸ πάθος τῆς φιλοχρηματίας, διότι δύναται νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς πολλὰ κακὰ ἀπὸ φιλοχρηματίαν κινούμενος ὁ Ἰούδας ἐπρόδωσε τὸν θεῖον Διδάσκαλόν του δι' ὀλίγα ἀργύρια. Ἀλλὰ τὸ ἐναντίον τῆς φιλαργυρίας, ἡ σπατάλη καὶ ἡ ἀσωτεία, εἶνε μέγιστον ἀμάρτημα· τοῦ δύναται νὰ καταντήσῃ ὁ ἄσωτος βλέπομεν ἀπὸ τὴν παραβολὴν τοῦ ἄσωτου υἱοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ εἶνε ὀλιγαρκῆς καὶ ἐγκρατῆς καὶ νὰ μὴ ἐπιθυμῇ τὰ ξένα πράγματα, διότι ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἡ μήτηρ πάσης κακίας, ἐκ τῆς ὁποίας δύναται νὰ γεννηθῇ ἡ κλοπὴ καὶ ὅσα ἄλλα κακὰ. Δι' αὐτὸ ἡ δεκάτη ἐντολὴ συμπληρώνει τὴν ὀγδόην καὶ διδάσκει ὅχι μόνον νὰ μὴ κλέπτωμεν, ἀλλ' οὔτε νὰ ἐπιθυμῶμεν ὅ,τι ἀνήκει εἰς ἄλλον: «Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστίν». Ὁ Σωτὴρ συμπληρώνει τὴν ὀγδόην καὶ δεκάτην ἐντολὴν καὶ διδάσκει ὅχι μόνον νὰ μὴ κλέπτωμεν καὶ νὰ μὴ ἐπιθυμῶμεν ξένον πρᾶγμα, ἀλλὰ νὰ ἐλεῶμεν τὸν πλησίον καὶ νὰ θησαυρίζωμεν τοιοῦτοτρόπως οὐράνια ἀγαθὰ.

«Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται» (1).

---

(1) Ματθ. Ε', 7. Οἱ μαθηταὶ ἐνταῦθα δέον νὰ ἐκμάθωσιν ἐν συνεισέχῃ ὁλόκληρον τὸν δεκάλογον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Εἰς τὴν Κατήχησιν ἐμάθαμεν τί πρέπει νὰ πιστεύωμεν καὶ τί πρέπει νὰ πράττωμεν. Ἄς ἐπικαλεσθῶμεν λοιπὸν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ μᾶς φωτίζῃ, ὥστε νὰ πιστεύωμεν καὶ νὰ πράττωμεν ὅ,τι πρέπει, διότι ἡ τήρησις τοῦ θείου νόμου εἶνε ἡ βάσις τῆς ἀληθινῆς ἐπιτυχίας. «Τὸν Θεὸν φοβοῦ καὶ τὰς ἐντολὰς φύλαττε, ὅτι τοῦτο πᾶς ὁ ἄνθρωπος». (1)

---

(1) Ἐκκλησ. ΙΒ΄. 13.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ὁρισμὸς καὶ διαίρεσις τῆς ὁρθοδόξου χριστ. Κατηχήσεως	Σελ.	3
2. Περί Θρησκείας	»	3
3. Περί τῶν Πηγῶν τῆς χριστιαν. Θρησκείας (ΑΓ—III) . . .	»	4
4. Ἐκκλησίαι, αἰρέσεις, σχίσματα	»	9

ΜΕΡΟΣ Α'.— ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ

5. Περί τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως	»	9
6. Κείμενον καὶ ἐρμηνεία τοῦ α' ἄρθρου τοῦ συμβόλου . . .	»	10
7. Οὐσία καὶ ιδιότητες τοῦ Θεοῦ	»	10
8. Ἡ ἀγία Τριάς	»	10
9. Ὁ Θεὸς εἶναι δημιουργὸς τοῦ κόσμου	»	13
10. Ὁ Θεὸς προνοεῖ περὶ τοῦ κόσμου	»	14
11. Ἡ ἀρχέγονος κατάστασις καὶ ἡ ἁμαρτία τῶν πρωτοπλάστον	»	15
12. Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος	»	16
13. Τί διδάσκει τὸ σύμβολον περὶ τῆς θεότητος καὶ τῆς ἐναν-		
θρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ	»	17
14. Ἡ διδασκαλία καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Σωτῆρος	»	18
15. Ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος	»	20
16. Ἡ ἀνάστασις, ἡ ἀνάληψις καὶ ἡ β' παρουσία τοῦ Σωτῆρος	»	20
17. Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος	»	21
18. Περί ἐκκλησίας	»	22
19. Περί μυστηρίων	»	23
20. Τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος	»	24
21. » » » χρίσματος	»	26
22. » » τῆς μετανοίας ἢ ἐξομολογήσεως	»	26
23. » » θείας εὐχαριστίας ἢ μεταλήψεως	»	27
24. » » τοῦ εὐχαιλαίου	»	28
25. » » γάμου	»	28
26. » » τῆς ἱερωσύνης	»	29
27. Τὰ μυστήρια εἰς τὴν δυτικὴν καὶ διαμαρτυροῦ. Ἐκκλησίαν	»	30
28. Περί τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς . .	»	31

ΜΕΡΟΣ Β'.— ΗΘΙΚΟΝ

29. Περί τοῦ δεκαλόγου	»	33
30. Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν εὐσέβεια	»	34
31. Ἡ προσευχή	»	35
32. Ἡ Κυριακὴ προσευχή	»	36
33. Περί τῶν ἑορτῶν	»	38
34. Πῶς πρέπει νὰ μεταχειρίζωμεθα τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ . . .	»	39
35. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὸν ἑαυτὸν μας	»	40
36. Ἡ τιμὴ πρὸς τοὺς γονεῖς	»	41
37. Ἡ φιλοπατρία	»	42
38. Τὸ καθῆκον πρὸς τὴν ζωὴν	»	43
39. Τὸ καθῆκον πρὸς τὴν τιμὴν	»	45
40. Τὸ καθῆκον πρὸς τὴν περιουσίαν	»	46
Ἐπίλογος	»	47

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΠ.

Ἐν Ἀθήναις τῆς

Ἀριθ. Πρωτ. 20987

Πρὸς

τὸν κ. Ἰωάννην Ν. Σιδέρην, βιβλιεκδότην

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 8 τοῦ Νόμου 3438 «περὶ διδακτικῶν βιβλίων» καὶ τὴν ἀπὸ 25 Μαΐου 1928 πράξιν τῆς οἰκείας ἐπὶ τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν ἐγκεκριμένων διδακτικῶν βιβλίων ἐπιτροπῆς, ἐγκρίνομεν διὰ τὸ ἀπὸ σήμερον μέχρι τέλους τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1930—1931 χρονικὸν διάστημα, τὸ ὑφ' ὑμῶν ἐκδοθὲν καὶ ὑπὸ Δημητρίου Σίμου Μπαλάνου συγγραφὲν διδακτικὸν βιβλίον ὑπὸ τῷ τίτλῳ «Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Κατήχησις» πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων καὶ Παρθεναγωγείων (Γ' τάξεως) ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως ἐν μελλούσῃ ἐκδόσει τοῦ βιβλίου ἐπιφέρητε τὰς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὑποδεικνυόμενας τροποποιήσεις.

Ὁ Ὑπουργὸς

Κ. ΓΟΝΤΙΚΑΣ

Ὁ Τμηματάρχης

Κ. Καμπέρης